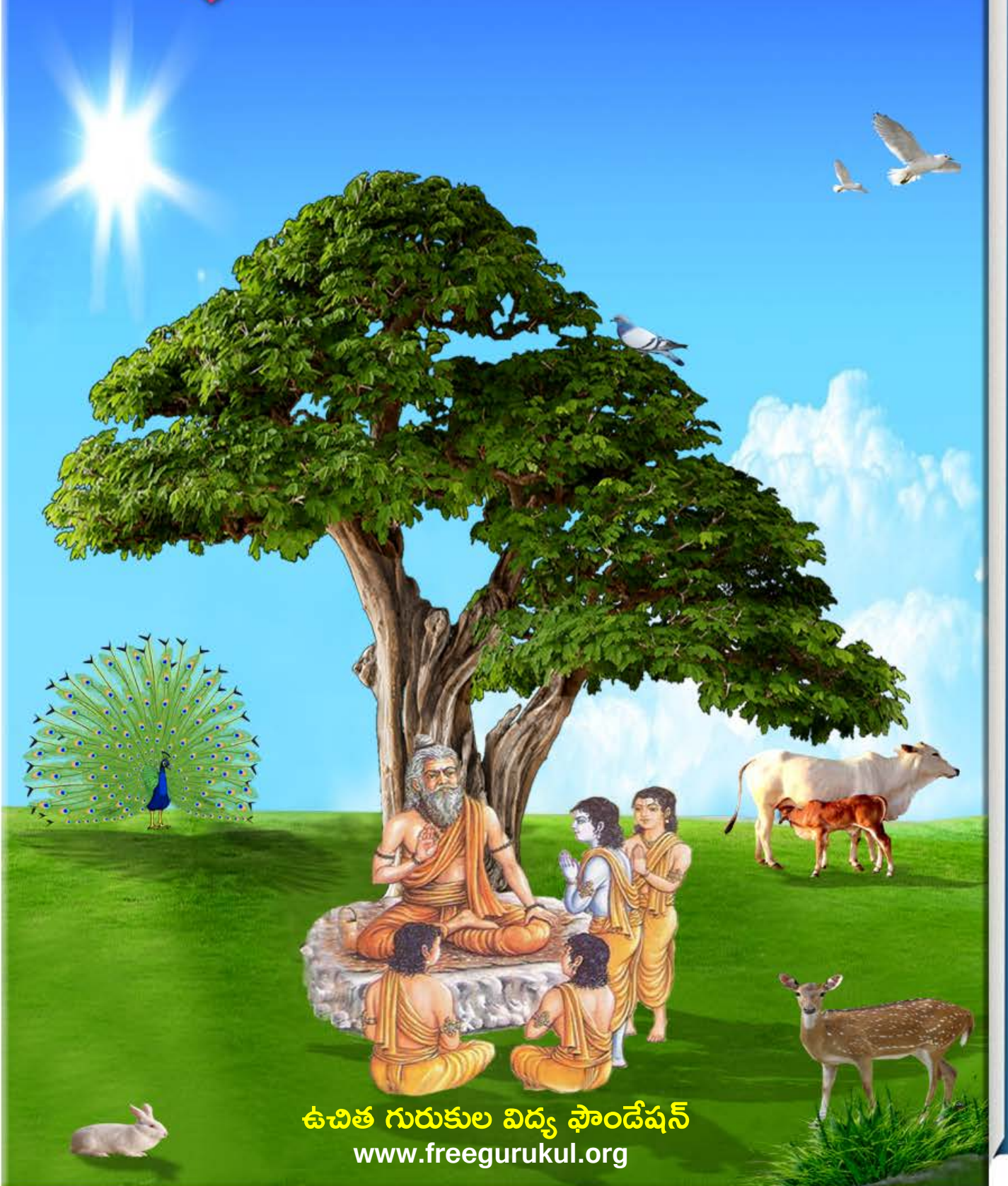

వేదాంగాలు

తెనుగు లఘు వ్యాకరణము

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాభజ

గురు గోతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరభక్త్యంద్ర స్వామి

యోగి బేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు చెల్లింగి స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస

అమ్మ కారదా దేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయిబాలా

గురు అరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు ముత్యాల స్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

“ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్” ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో భాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా) నుంచి సేకరించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో భాగంగా ఈ ఫౌండేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు వ్రాసినట్లయితే (లేక) సేకరిస్తే మాకు తెలియచేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిచేయుటకు, భాగస్వామ్యం అగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రదించగలరు.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in>
- 2) ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
- 3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) మొబైల్ ఆప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన,ధర్మ ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు డిజిటల్ లైబ్రరీ సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలేని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైటు అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకొన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org

Mobile App: Free Gurukul

email: support@freegurukul.org

Facebook: www.facebook.com/freegurukul

Help Line / WhatsApp: 904 202 0123

“ మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేది ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందరికీ అందించబడాలి “

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పాద సమర్పణమస్తు

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. x

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Manuscripts
Hindu Manuscripts (Manuscripts)

Title

Author

Year to

Subject Any Subject

Language

Scanning Centre Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at ICAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసించజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవనంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. ఆనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

తె నుఁ గు

ల ఘు వ్యా క రణ ము

రాజమహేంద్రవరముగవర్స పెంటుకాలేటి సంస్కృతకవిమణి

శ్రీవేదము వేంకటరమణశాస్త్రిగారిచే

విరచితము.

చెన్నపురి :

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్

వారిచేఁ బ్రకటితము.

1951

All Rights Reserved.

[Price Rs. 1-0-0]

ప ద్య కా వ్య ము లు

	ప్రతి 1-కి వ్య. లు	
నలచరిత్ర, ద్విపద, క్యాలికోతైండు	... 2 4	
నిరంకుశోపాఖ్యానము	... 0 10	
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	... 0 6	
నీలిపద్యసంగ్రహము, సజీవపుణము	... 0 12	
నీలాసుందరీపరిణయము	... 3 8	
నలచరిత్రము	... 2 0	
నలచరిత్రము, నారాయణకవీ	... 2 0	
డిబ్బా వేంకటాచార్యరాజకవిశృతిము	... 1 12	
ప్రభావతీప్రద్యున్నము	... 1 0	
పారిజాతావహరణము, చిన్ననైజు	... 3 0	
,, సాంధ్రతీజాతావహరణము	... 8 0	
మనుచరిత్ర, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో		
చిన్ననైజున మేలుకాగితములమీఁద ముద్రితము	5 0	
భాగ్యురరామాయణము	... 8 0	
రంగరాయచరిత్రము	... 0 12	
రాఘవపాండవీయము, సజీక	... 4 0	
రాజశేఖరనిలాగము	... 0 8	
రాజయోగసారము, ద్విపద	... 0 6	
రామరాజీయము	... 0 12	
రామాభ్యుదయము	... 2 0	
లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము) సజీక	... 1 8	
వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద	... 1 4	
దిల్లణీయము	... 1 4	
రుక్మణీకల్యాణము, సజీక	... 0 10	
రుక్మణీపరిణయము	... 0 10	

వీ రి క

ఉత్తరసర్కారుపాతశాలలయందు క్రిందితరగతులబాలురచే నభ్యసించబడుచుండెడు నరసాపురవ్యాకరణంబను ఆగ్రహ్య వ్యాకరణసంగ్రహంబును దత్కాలమునందు నరసాపురము సబుకలెక్టరుగారైన శ్రీ హెన్రీ మారీసుగారి అనుమతి ననుసరించి ప్రథమశిక్షబాలురకు నలవాటుపడియుండు మాటల తోడ రచించిన వారికి నీశాస్త్రవిషయంబు సుఖబోధకం బగుననియూహించి ప్రశ్నోత్తరరూపంబుగను వానియందు సంధివిరహితంబుగను గ్రామ్యపదబహుళంబుగను నొక లఘు వ్యాకరణమును ౧౮౯౬-వ సంవత్సరంబున రచించితిని. అదియ నరసాపురవ్యాకరణం బనఁబరగె. ప్రకృతమున ఉత్తర సర్కారుపాతశాలల ఇన్స్పెక్టరువారగు శ్రీ హెన్రీ బవర్సు గారాగ్రంథమును సమగ్రముగఁ బరిశీలించి నన్ను రావించి ఆగ్రంథమునందుఁ బెక్కుశబ్దదోషంబులు గలిగియున్నవి గావున వానిని దిద్దుపాటుచేసి నాతివిస్తృతకఠినంబుగ నొక్క నవీనగ్రంథమును రచించునది అని నెలవిచ్చిరి కావున నే నాగ్రంథమును బరిశోధించియు స్వల్పంబుగఁ గొన్నియంశంబు లనుసహితముగూర్చియు నాకుం దోచినరీతిని దెనుఁగులఘు వ్యాకరణంబను ఈగ్రంథమును రచించినాఁడ.

కించిజ్ఞతాజన్యంబులగు దోషంబులు పెక్కులు గానం బడిన విశేషజ్ఞులు వానిని విసిరి యుపేక్షింపక కరుణించి సవరింతురు గావుత !

వేదం వేంకటరమణశాస్త్రి,

విశాఖపట్టణపు నార్తల్ పాతశాల ఆంధ్రోపాధ్యాయుడు.

అ ఘ్ను వ్యా క రణ ము

తెనుగుభాషలో చిన్నయసూరిబాలవ్యాకరణమునకు ముందు వచనరూపమున సూత్రములతోరచితమైన వ్యాకరణములతో అఘ్నువ్యాకరణ మొకటి. దీనిని రచించినవారు బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరమణశాస్త్రిలవారు. వీరు సుప్రసిద్ధులగు శ్రీచేకమవేంకటరాయశాస్త్రి గారిజనకులు. వీరుమన గాను, కాకినాడ, నరసాపురము, పోడూరు, విశాఖపట్టణము, రాజమహేంద్రవరము మున్నగుస్థలములలో సంస్కృతపండితులుగ ప్రధానోపాధ్యాయులుగ నుండి అప్రతిగ్రాహకులగు సత్యసంధులనియు పేరెక్కినపుణ్యమూర్తులు. వీరిజీవితకాలము క్రీ. శ॥ 1817 నుండి క్రీ. శ॥ 1900 వఱకు నెనుబడినదేండ్లు.

వీరికలో వేంకటరమణశాస్త్రిలవారి వ్యాకరణము తొలుత నరసాపురవ్యాకరణమును పేర క్రీ. శ॥ 1856 కవిరాజుశిరిగుని వ్రాయుటచే నిది క్రీ. శ॥ 1858 సంవత్సరమున తొలుత ముద్రితమైన చిన్నయసూరిబాలవ్యాకరణముకంటె రెండేండ్లు ముందుగ వెలువడినదనుట నిర్వివాదాంశము. ఈవ్యాకరణమును బాలవ్యాకరణముతో సరిపోల్చిన శ్రీసూరి ఈవ్యాకరణములోనివిషయములను గ్రహించి విపులీకరించె నని తెలియగలదు. ఈవ్యాకరణవిభాగములను పరిశీలించిన ఇది స్పష్టమగును.

అఘ్నవ్యాకరణము

1. సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము

2. సంధిపరిచ్ఛేదము

3. సుబస్త్రపరిచ్ఛేదము

(1) తత్సపఃములగునజంత

శబ్దములప్రకరణము

(2) అచ్చతేనుగుశబ్దముల

ప్రకరణము

(3) విభక్త్యర్థకప్రకరణము

(4) సమాసప్రకరణము

4. క్రియాపరిచ్ఛేదము

బాలవ్యాకరణము

1. సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము

2. సంధిపరిచ్ఛేదము

3. తత్సపఃపరిచ్ఛేదము

4. అచ్చికపరిచ్ఛేదము

5. కారకప్రకరణము

6. సమాసప్రకరణము

7. తద్ధితప్రకరణము

8. క్రియాపరిచ్ఛేదము

9. కృదంతపరిచ్ఛేదము

10. ప్రకీర్ణపరిచ్ఛేదము

ఈఅఘ్నవ్యాకరణము వారి పుత్రులగు కీ. శే॥ శ్రీచేదము
వేంకటరాయశాస్త్రిలుగారుకాని నేడు వారి ప్రపాత్రుడు
శ్రీవేంకటరాయుడుగారు కాని ముద్రింపలేదు. మాకులభ్య
మైన వక్రైకప్రతినిబట్టి సూచనలతో నేడు ఘుద్రించితిమి.

బాలవ్యాకరణమునకు పూర్వమే నిట్టి వ్యాకరణములు
రచితములై ప్రచారములోనున్నవని తెలుపుటకును శ్రీవేంకట
రమణశాస్త్రిలవారు మాబంధుకోటివారులగుటచేతను దీని
ముద్రణము మాకు విగుల నుత్సాహముగల్గింప ముద్రించి
నారము. దీనిని విద్యుల్లోక మాదరించునుగాక !

కొన్ని యెడల శ్రీసూరిగారిచ్చిన యదాహరణముల నిందు
లోనివిగ కప్పట్టుచున్నవి. వానిని ఆయాపట్టుల గ్రంథములలో
సూచించియున్నాము. బాలవ్యాకరణము ముద్రితమైనవెరుక
నీవ్యాకరణమును శ్రీవేదము వేంకటరమణశాస్త్రిలవారు సంస్క-
రించినను వారేమో స్వల్పములగు మార్పులు జేసినట్లును
గ్రంథప్రకాశికగాని సూత్రములుగాని మార్పుచేయనట్లు
ప్రాయటచే ఈవ్యాకరణమునుండి శ్రీచిన్నయసూరిగారే
కొన్ని విషయములు గ్రహించియుందురని తలచుచున్నాను.

తెండూర్పేట
శివప్రతి.—1951. }

ఇట్లు,
వావిళ్ల వేంకటేశ్వరులు.

శ్రీ రస్తు లఘు వ్యాకరణము

ఆంధ్ర వ్యాకరణము

సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము

ఆంధ్ర వ్యాకరణ మనఁగాఁ జనుఁగుభాషయందలి శబ్దములను సుష్ఠుగాఁ జెలిసికొనుటకును, బ్రయోగించుటకును, వ్రాయుటకును సర్వంబగు జ్ఞానమును గలుగఁజేసెడు శాస్త్రము.

ఈ శాస్త్రము సంజ్ఞాపరిచ్ఛేద మనియు, సంధిపరిచ్ఛేద మనియు, సుబంత పరిచ్ఛేద మనియు, గ్రియాపరిచ్ఛేద మనియు నాలుగు పరిచ్ఛేదములుగా విభజింపఁబడియున్నది.

అచ్చులు మొదలగువానికిఁ బ్రాణాదిసంజ్ఞలను విధించునది సంజ్ఞా పరిచ్ఛేద మనఁబడును.

ఆజంత, హలంత శబ్దము లితరశబ్దములతోడఁ గూడునపుడు వానికిఁ గలుగు సంధిమొదలగువానిఁ జెలియఁజేయునది సంధిపరిచ్ఛేదము.

తత్సమములగు సుబంతశబ్దము లయొక్క రూపనిష్పత్తిని వివరించునట్టిది సుబంతపరిచ్ఛేదము.

తత్సమములగు క్రియలయొక్క రూపనిష్పత్తిని వివరించునట్టిది క్రియాపరిచ్ఛేదము.

౧. సఃస్కృతభాషకు వర్తంబు లేబది.

౧. చూ. బా. సం. మా. ౧

లఘువ్యా—1

౨. అం దచ్చులు పదియాలు.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ ఌ డౌ అం ఆఱ.

౩. హల్లులు ముప్పది నాలుగు.

క ఖ గ ఘ ఙ చ ఛ జ ఝ ఞ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న ప
ఫ బ భ మ య ర ల వ శ ష స హ ళ.

౪. ప్రాకృతమునకు వర్ణంబులు నలువది.

౫. అం దచ్చులు పది.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఐ ఓ డౌ అం ఆఱ.

౬. హల్లులు ముప్పది.

క ఖ గ ఘ ఙ చ ఛ జ ఝ ఞ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న ప ఫ బ భ
మ య ర ల వ స హ ళ.

సంస్కృతప్రాకృతాక్షరంబులవలననే యాంధ్రభాష పూర్వముగా
సిద్ధించుటవలన వానివివరణం బావశ్యకంబు.

౭. అచ్చ తెలుఁగుభాషకు వర్ణములు ముప్పదియేడు.

౮. అందచ్చులు పదునాలుగు.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఎ ఏ ఐ ఓ డౌ ఁ.

౯. హల్లు లిరువదిమూడు.

క గ చ చే జ జే ట డ ణ త ద న ప బ మ య ర ల వ స హ
ళ ఱ.

౧౦. అనాద్యంబులగు వర్ణంబు లాఱు

ఎ ఓ ఁ చే జే ఱ

ఋ ౠ ఌ డౌ క ఖ ఘ ఙ చ ఛ ఝ ఞ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న ప
ఈవర్ణంబులు తత్సమాన్యదేశ్యంబులంగూడి తెలుఁగునం జేరుచున్నవి.

కావునం దత్సమాదిధేదంబులచేఁ జతుర్విధం బగు నీయాంధ్రభాష
యేబదియాఱువర్ణంబులచేతఁ బూర్ణంబుగ సిద్ధించుచున్నది.

ఉ. ఋషభౌడు - ఋకారము - క్షప్తము - ఖరము - ఘనము
మొదలగునవి తత్సమములకు నుదాహరణములు.

తావు-ధాక-భళి మొదలగునవి యన్యదేశ్యములకు నుదాహరణములు.

౧౧. ముం దుదాహరింపఁబడిన యేబదియాఱువర్ణంబులును
మూడుభాగములుగా విభజింపఁబడియున్నవి.

౧౨. అచ్చులు హల్లులు ఉభయాక్షరము లని.

౧౩. ఔకారంబు తుదిగాఁగల అకారాదు లచ్చులు.

౧౪. ఆకారంబు తుదిగాఁగల కకారాదులు హల్లులు.

౧౫. ఖండపూర్ణానుస్వారవిసర్గంబు లుభయాక్షరంబులు. అనగా
నీమూడువర్ణంబు లచ్చులు హల్లులు నగు నని తాత్పర్యము.

౧౬. సున్న బిందు వనంబకు.

౧౭. సిద్ధం బనియు సాధ్యం బనియు సున్న ద్వివిధంబు.

౧౮. అది పూర్ణ మనియు ఖండ మనియు మఱియుం ద్వివిధంబు.

౧౯. శబ్దంబుతోడం గలుగునది సిద్ధంబు.

౨౦. శాస్త్రంబుచేఁ గలుగునది సాధ్యంబు.

౨౧. ప్రాస్వంబుమీఁది ఖండబిందువు పూర్ణంబు నగును.

౨౨. దీర్ఘంబుమీఁది ఖండపూర్ణ బిందువులు పూర్ణ
ఖండంబులుగావు.

ఉదాహరణములు:—కలఁగి-కలంగి-చెలఁగి-చెలంగి - నెలఁత-నెలంత -
అలఁతె - అలంతె ఇత్యాదులు సిద్ధఖండపూర్ణ బిందువులకు నుదాహరణములు.

రాముండు - రాముండు - వచ్చెంగమలాక్షుండు - వచ్చెంగమ
లాక్షుండు మొదలగునవి సాధ్యఖండపూర్ణములకు నుదాహరణములు.

వాఁక - వీఁక - కాంచి - వాంచి దీర్ఘముమీఁది సిద్ధఖండపూర్ణము
లకు నుదాహరణములు.

వాఁడు - వాండు దీర్ఘముమీఁది సాధ్యఖండపూర్ణబిందువులకు
నుదాహరణములు.

౨౩. సంస్కృతవ్యాకరణంబునందుఁ గలసంజ్ఞలకుఁ దెనుఁగు
సంజ్ఞలు.

౨౪. అచ్చులు ప్రాణములు.

౨౫. అందు ప్రాస్వములు కుటుచలు.

అ ఇ ఊ ఋ ౧౨ ఏ ఓ

౨౬. దీర్ఘములు నిడుదలు.

అ ఈ ఊ ఋ ౧౨ ఏ ఓ ఔ

౨౭. ఎ వీ హి ఓలు వక్రములు.

౨౮. వి ఔలు వక్రతమములు.

౨౯. వాలులు ప్రాణములు.

౩౦. అందు శనశ్చేలు వక్రములు.

౩౧. జేజడనియు వాళములు.

౩౨. శక శి శు

ఖ థ త ఖ థ ఘ ఘ థ థ ఙ ఙ ఙ ఙ ఙ ఙ ఙ ఙ ఙ ఙ ఙ ఙ
స హ శ ఙ

33. నకారంబు ద్రుతంబు.

38. ద్రుత మంతమందుఁ గలవి ద్రుతప్రకృతికములు.

ఉ. వసువునందుక్ - మనుష్యునిక్ - బాలునిచేతక్ - వర్షమువల
నక్ - చూచెక్ - కాంచక్ మొ.

39. ఇతరంబులు కళలు.

అంతమునందు ద్రుతము గలుగనిశబ్దము లన్నియుఁ గళ లనంబడు
నని యర్థము.

ప్రథమ, కూర్చి, - కయి, - పట్టి, - యొక్క - లును, డుజుంక
మధ్యమపురుష రాంతమాంతక్రియలును, ఇంచుక, - కొంచెము, - అంత, -
ఇంత, మొదలగునవియును, భరి - బాపురె, మొదలగు ప్రశంసావాచకంబు
లును, బొర - ఆహా మొదలగు నాశ్చర్యవాచకంబులును, అక్కట -
అయ్యో, - కటకట యరునవియు, ఆప్స డిప్స డేప్స డేమి యనునవియు,
ఎ వి అ ఏతదంతంబులును, వండి, - వండక, - డోరక, - మిన్నక, - విల,
ఇత్యాదులును కళలు.

34. అ ఆ ఉ ఊ ఓ ఓ బౌ అనునచ్చులం గూడిన

తెనుఁగు చ జ లు దంత్యంబులు.

ఉ. చేలవ - చేట్టు - చేయ - చాటు - చేట్ట - చేఱుకు -
చూపు - చూరు - చొప్ప - చొఱవ - చోటు - చోపు - చొడు -
జేత - జొలి - జొట్టు - జొదము - జొన్న-జొలి, జొకు మొ.

32. ఇ ఈ ఎ ఏ లంగూడిన చ జ లు తాలవ్యములు.

ఉ. చిలువ - చిట్టకము - చీను - చీకు - చెట్టు - చెఱుకు - చేయి
చేటు - చిడ్డు - చిలుగు - చీలుగు - జేర - జేన - జేగురు మొ.

ఇది సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము.

సంధిపరిచ్ఛేదము

అజంతశబ్దముల కజాదిశబ్దములు పరంబు లగునపుడు పూర్వాచ్చునకుఁ జిరరూపము గలుగుటయు, హలంతశబ్దములకు హలాదిశబ్దములు పరంబులగు నపుడు పూర్వపరవర్ణములకు రూపాంతరంబులు మొదలగునవి గలుగుటయును సంధి యనంబడు.

తెనుంగునందు నచ్చులలో అకార, ఇకార, ఉకారములకే దఱచుగా సంధి యగు.

౧. అకారమున కచ్చు పరంబగునపుడు సంధి * విభాష నగు.

ఉ. మేన + అత్త = మేనత్త, వంటల + అక్క = వంటలక్క.

౨. సంధిలేనియెడ నచ్చున కచ్చు పరంబగునపుడు నడుము యకారం బగు.

ఉ. మేన + అత్త = మేనయత్త.

వంటల + అక్క = వంటలయక్క.

మామ + అల్లుడు = మామయల్లుడు.

కాయ + వీది = కాయయేది.

ఆప్తు + ఇచ్చినది = ఆప్తుయిచ్చినది.

తల్లి + అడిగెను = తల్లియడిగెను.

వచ్చి + వంగెన్ = వచ్చియేగెన్. మొ.

* విభాష, వికల్పకము ఇవి సమానార్థకములు. విధి యొకప్పుడు నచ్చును, ఒకప్పుడు రా దని యర్థము.

౧, ౨. చూ. బా. సంధి. చూ. ౪, ౩.

3. వెలయాల్వాదులం దక్క సంజ్ఞలయం దకారమునకు
సంధి నిత్యము

ఉ. పొన్న + ఆకు = పొన్నాకు.

చింత + ఆకు = చింతాకు

రామ + అయ్య = రామయ్య

పాప + అయ్య = పాపయ్య

రామ + అన్న = రామన్న.

అయ్య + ఆప్ప = అయ్యప్ప. మొ.

వెలయాల్వాదులయందు వెలయాలు, మామయట్లుండు మొదలగునవి.

౪. తత్సమములయందును స్త్రీలింగస్త్రీసమసంబోధనంబు
లందును, అకారంబునకు సంధి లేదు.

ఉ. భర్త + ఆతడు = భర్త యతడు.

విధాత + ఇతడు = విధాత యితడు.

పనిత + అనియెన్ = పనిత యనియెన్.

భార్య + ఆనతి = భార్య యానతి.

అమ్మ + ఇది = అమ్మ యిది.

అక్క + అఱిచెన్ = అక్క యఱిచెన్.

అన్న + అడుగో = అన్న యడుగో.

గోడ + అది = గోడ యది.

రాముడ + ఇందము = రాముడ యిందము.

అన్న + ఇమ్ము = అన్న యిమ్ము.

౫. మధ్యమపురుషక్రియలయందు నికారంబునకు సంధి
నిత్యము.

ఉ. నేమించితివి + ఆయ్యను = నేమించితి వయ్యను.

చూచితివి + అతనిని = చూచితి వతనిని

పెట్టితిరి + అన్నమును = పెట్టితి రన్నమును

పోషించితిరి + అందఱిని = పోషించితి రందఱిని.

౬. సంఖ్యలయందేసిపదంబు పరంబగుచో నికారంబునకు
సంధి నిత్యము.

ఉ. ఎనిమిది + ఏసి = ఎనిమిదేసి

తొమ్మిది + ఏసి = తొమ్మిదేసి

ఇరువది + ఏసి = ఇరువదేసి. మొ.

౭. ప్రథమోత్తమపురుషక్రియలయందును నేమి మొదలగు
వానియందును నికారంబునకు సంధి వైకల్పికము.

ఉ. వచ్చిరి + ఆధికారులు = { వచ్చి రధికారులు
వచ్చిరి యధికారులు

పోషించిరి + అందఱిని = { పోషించి రందఱిని
పోషించిరి యందఱిని

వచ్చిరి + అక్కడికి = { వచ్చి తక్కడికి
వచ్చితి వక్కడికి

చూచితిమి + అతనిని = { చూచితి మతనిని
చూచితిమి యతనిని.

చేరితిమి + ఊరిని = { చేరితి మూరిని
చేరితిమి యూరిని.

* ఏమి - మఱి - కిషష్ఠి - అది - అని - ఇది - ఇవి - ఎది - ఎవి -

ఏది - ఏవి - మొదలగునవి యేమ్యాదులు.

* సంధి సూ. ౩. ౧

ఉ. ఏమి	+ ఆయ్య =	$\left\{ \begin{array}{l} ఏమయ్య \\ ఏమియయ్య \end{array} \right.$
మఱి	+ ఏమి =	$\left\{ \begin{array}{l} మఱేమి \\ మఱియేమి \end{array} \right.$
తల్లికిన్	+ ఇచ్చెన్ =	$\left\{ \begin{array}{l} తల్లికిచ్చెన్ \\ తల్లికినిచ్చెన్ \end{array} \right.$
అది	+ ఏమి =	$\left\{ \begin{array}{l} అదియేమి \\ అదేమి \end{array} \right.$
ఇది	+ ఎట్టు =	$\left\{ \begin{array}{l} ఇదెట్టు \\ ఇనియెట్టు \end{array} \right.$
ఏది	+ ఆయ్య =	$\left\{ \begin{array}{l} ఏదయ్య \\ ఏదియయ్య \end{array} \right.$
అవి	+ ఏవి =	$\left\{ \begin{array}{l} అవేవి \\ అవియేవి \end{array} \right.$

ఎనిమిది + అవది = ఎనిమిదవది, ఎనిమిదియవది. మొ.

౮. ఉకారంబున కచ్చుపరంబగునపుడు సంధి నిత్యము.

ఉ. దేవుడు + అతడు = దేవుడతడు.

శూరుడు + ఇతడు = శూరుడితడు.

దోరు + ఎక్కడ = దోరెక్కడ. మొ.

౯. ద్వితీయాదివిభక్తి వర్తమానార్థకచువర్ణకంబులయందు
ఉకారంబునకు సంధి వైకల్పికము.

౧౦. ద్రుతాంతములగు నచ్చులకు వైకల్పికసంధి రానిచో
ద్రుతము గానంబడు.

ఉ. నన్ను + ఎలె = నన్నేలె, నన్నునేలె
 మమ్ము + అడిగె = మమ్మడిగె, మమ్ము నడిగె
 నాకొఱుక + ఇచ్చె = నాకొఱు కిచ్చె, నాకొఱుకు నిచ్చె.
 నీకు + ఎఱుక = నీకెఱుక, నీకు నెఱుక.

వానియందు + ఆశ = వానియం దాశ, వానియందు నాశ,
 అఱుచుచున్ + ఉండెన్ = అఱుచుచుండెన్, అఱుచుచు నుండెన్.
 వచ్చుచున్ + ఉన్నాడు = వచ్చుచున్నాడు, వచ్చుచు నున్నాడు.

౧౧. సమాసంబులయం దు త్తరపదంబులగు అది-ఆవి శబ్దం
 బుల అకారంబునకుఁ బూర్వరూపసంధివైకల్పికముగా
 నగును.

ఉత్తరపద మనఁగా సమాసమందు కడపటిపదము. పూర్వరూప
 మనఁగా వెనుకటి యచ్చయొక్కరూపము.

ఉ. కాఁపు + అది = కాఁపుది. ఇచట వైకల్పికంబుగాఁ బరరూప
 సంధియు నగు.

ఉ. కాఁపు + అది = కాఁపది, కాఁపయది.

బాపన + అది = బాపనది, బాపనయది.

కోమటి + అది = కోమటిది, కోమటియది.

కమ్మ + అది = కమ్మది, కమ్మయది.

నా + ఆవి = నావి, నాయవి. మొ.

౧౨. ఎఁడువర్ణకమును, ఇంచుక్కును పరంబులగునపు డచ్చు
 లకు సంధి నిత్యము.

ఉ. చేఱు + ఎఁడు = చేఱెఁడు.

మూఱు + ఎఁడు = మూఱెఁడు.

పుట్టి + ఎఁడు = పుట్టెఁడు.

తూము + ఎడు = తూమెడు.

వీసె + ఎడు = వీసెడు.

పోష + ఇంచు = పోషించు.

రక్ష + ఇంచు = రక్షించు. మొ.

ఇకారాంతములగు తత్సమక్రియలకు ఇంచు పరంబగునపు డీసంధి రాదు.

గణించు - ఘటించు. మొ.

౧౩. ఎడు పరంబగుచో దోసిలి మొదలగుశబ్దంబుల
లివర్ణంబు లోపించును.

ఉ. దోసిలి + ఎడు = దోసెడు.

కనికిలి + ఎడు = కనికెడు.

బెత్తిలి + ఎడు = బెత్తెడు.

కమికిలి + ఎడు = కమికెడు. మొ.

౧౪. ఇకాదులయందు దప్ప ద్రుతాంతములగు నచ్చు
లకు సంధి లేదు.

ద్వితీయాదివిధక్రిసూత్రముచేత విధింపఁబడిన చోటలయందును, ఇకాదులయందును దప్ప ద్రుతాంతములగు నచ్చులకు సంధి గలుగదని తాత్పర్యము.

ఇకాదులు—ఇకణ్ - ఇగణ్ - ఎట్టకేలకుణ్ - ఎట్టకేనిణ్.
పీనియందు సంధిపై కల్పికము.

ఇకేమి - ఇకనేమి; ఇగేమి - ఇగనేమి; ఎట్టకేల కనియెణ్ -
ఎట్టకేలకు ననియెణ్. మొ.

అచ్చోట్టణ్ + ఉండెణ్ = అచ్చోట్ట నుండెణ్.

చేయణ్ + ఆక్కార్యమును = చేయ నక్కార్యమును.

వచ్చుణ్ + అతడు = వచ్చు నతడు. మొ.

౧౫. ఆప్రేడితంబు పరంబగునపుడు పూర్వపదంబు తుది
యచ్చునకు లోపం బగు.

ఆప్రేడితం బన ద్విరుక్తమునందుఁ బరపూపము.

ఉ. ఓహో + ఓహో = ఓహోహో

ఔర + ఔర = ఔరార. మొ.

౧౬. ద్రుత ప్రకృతికంబులకంటెం బరంబులగు పరుషంబు
లకు సరళంబు లగు.

ఉ. కొడుకు + కొట్టెను = కొడుకు కొట్టెను.

పులి + చంపెను = పులి చంపెను.

చదివె + చరిత్రమును = చదివె జరిత్రమును.

వానికి + టక్కు తెలియదు = వానికి డక్కు తెలియదు.

నన్ను + తఱిమెను = నన్ను దఱిమెను.

సాక్ష్యమున్ + పలికెను = సాక్ష్యము బలికెను. మొ.

౧౭. ఆద్రుతమునకు బిందుస్వత్వప్రకృతిభావంబులు
విభాష నగును.

బిందు పనఁగా ఖండపూర్ణానుస్వారములు. స్వత్వం బనఁగా నుకారే
కారంబులు. ప్రకృతిభావం బన ద్రుతరూపంబు.

ఉ. కొడుకుం కొట్టెను.. తండ్రి బోషించెను.

కొడుకుఁ కొట్టెను. తండ్రి బోషించెను.

కొడుకును కొట్టెను. తండ్రి బోషించెను.

కొడుకు కొట్టెను. తండ్రి బోషించెను.

౧౮. బిందు వాంఛంబునందుఁ బరుషసరళములకుఁ
బూర్వంబుగ నుండు.

ఉదాహరణంబులం చెలియ నగు.

౧౯. సరళస్థిరవర్ణంబులు పరంబులగునపుడు ద్రుతంబునకు లోపస్వత్వ సంక్షేపంబులు వైకల్పింబుగ నగును.

పాఠముక్ + గ్రహింపుము = పాఠము గ్రహింపుము.

వానికిక్ + జడిసెన్ = వానికి జడిసెన్.

వీనికిక్ + డబ్బు కలదు = వీనికి డబ్బు కలదు.

దానికిక్ + దారి చూపుము = దానికి దారి చూపుము.

దేశమునకుక్ + వెడలెను = దేశమునకు వెడలెను.

చెట్టుక్ + నటికెను = చెట్టు నటికెను.

వృక్షముక్ + ఖండించెను = వృక్షము ఖండించెను.

స్వత్వసంక్షేపముల కుదాహరణములు.

పాఠముక్ + గ్రహింపుము = పాఠము గ్రహింపుము. పాఠమును గ్రహింపుము.

వృక్షముక్ + ఖండించెను = వృక్షము ఖండించెను. వృక్షమును ఖండించెను.

౨౦. సరళస్థిరంబులు పరంబు లగుచో నొకానొకచోటం ద్రుతంబునకుఁ బూర్ణబిందు వగు.

ఉ. పాడెన్ + గంధర్వఁడు = పాడె గంధర్వఁడు.

పూసెన్ + ధనువును = పూసె ధనువును.

౨౧. ఇత, - అట, - యనుశబ్దంబులం దక్క ప్రథమ హ్రస్వంబు మీఁద ఖండబిందు న లోపంబులు గలుగవు.

ఉ. చె. దొవ - కెంపి - కన్దోయి - ఇచట ఖండబిందుద్విత లోపంబులు గలుగవు. కాన నుదాహరణంబు వ్యతిరేకం బని యెఱుంగునది.

౨౨. వాక్యాంతపదాంతద్రుతంబునకు లోపంబు వైకల్పికము.

ఉ. చీమఁ దూడె - చేగుఁ బండెన్.

నేను వచ్చెద - నేను వెళ్ళెదన్. మొ

౨౩. సమాసంబులయందు స్రుతంబునకు లోపంబు నిత్యంబు.

ఉ. అతనిన్ + ఆకారము = అతనికూకారము.

రాజులన్ + ప్రాపు = రాజులప్రాపు.

తలబ్రాలు మొదలగుసమాసంబులయం దీహాపంబు లేదు. తలబ్రాలు, వడిబ్రాలు, ఊరబాది. మొ.

౨౪. తాను నేను శబ్దములం దప్పు ప్రథమమిండి కచట
తప-లకు గసడదవ - లగు.

ఇక్కార్థంబు గ్రియలయందును నగు.

ఉ. రాముడు + గొట్టెను = రాముడు గొట్టెను.

యత్నము + చేయుచున్నాడు = యత్నము సేయుచున్నాడు.

కుక్క + తఱుముచున్నది = కుక్క దఱుముచున్నది.

వాడు + వోవుచున్నాడు = వాడు వోవుచున్నాడు.

వీడు + టక్కరి = వీడు డక్కరి.

చేయుచున్నాడు + కార్యమును = చేయుచున్నాడు గార్య
మును. మొ.

తాన్ + చెప్పెన్ = తాఁజెప్పెన్.

నేన్ + చదివెన్ = నేఁజదివెన్.

ఇట్లు తాను నేను శబ్దములమింద గసడదవ లగును.

౨౫. ద్వంద్వంబునఁ గచటతపలకు గసడదవలు నిత్యంబుగ నగు.

ఉ. కూరలు + కాయలు = కూరగాయలు.

కాళ్లు + చేతులు = కాలుచేతులు.

టక్కు + డెక్కు = టక్కుడెక్కులు.

తల్లి + తండ్రి = తల్లిదండ్రులు.

ఊరు + పల్లె = ఊరుపల్లెలు.

౨౬. తెనుగులమీది తత్సమంబుల కచటతపలకు గసడ
దవలు రావు.

ఉ. ఆయనచరిత్రకారుడు, - వీడుకార్యవాది, - ఇతడు టంక
ఛారి - వారు తస్కరులు - వారు పాపనులు. మొ.

౨౭. కర్తృధారయసమాసమం దుకారాంతపదమున కచ్చు
పరంబగునపుడు టకారాగమంబు తఱచుగ నగు*

ఉ. చిగులు + ఆకు = చిగులుటాకు, చిగుతాకు
కఱకు + అమ్మ = కఱకుటమ్మ, కఱకమ్మ
పేరు + ఆమని = పేరుటామని, పేరామని.
ఇత్యాదులవైకల్పికము.

నిగ్గు + అద్దము = నిగ్గుటద్దము ఇత్యాదుల నిత్యము.

దుక్కి + ఎద్దు = దుక్కిటెద్దు } ఇచ్చట నలక్ష్యమునం
వేల్పు + ఆవు = వేల్పుటావు } దును టకారాగమంబు.

౨౮. ఈ టకారాగమంబు కొన్నిటం ద్వీరుక్తంబై యాదేశం బగు

ఉ. కులు + ఉసురు = కుట్టుసురు
చిలు + ఎలుక = చిట్టెలుక.

మొ.

౨౯. కర్తృధారయమునం దాలుశబ్దము పరంబగుచో
నకారంబునకు నుత్పంబును, మీఁద రేఫంబును నగు.
ఉకారాంతములకు రేఫాగమంబుమాత్ర మగు.

* కర్తృధారయసమాస మనగా విశేషణ మగు ప్రథమాంతపదము
విశేష్య మగు ప్రథమాంతపదముతోఁగూడి యొకపద మగుట. తఱచు అనగా
కొన్నిట నిత్యము, కొన్నిట వైకల్పికము కొన్నిట నలక్ష్యపువృత్తియు నని
యర్థము.

౨౮. మా. బా. సంధి. నూ. ౧౧౨.

- ఉ. ధీర + ఆలు = ధీరురాలు
 శూర + ఆలు = శూరురాలు
 బుద్ధిమంతు + ఆలు = బుద్ధిమంతురాలు
 గొడ్డు + ఆలు = గొడ్డురాలు

గొడ్డులని యుకారలోపంబును గలదు.

30. తద్భవదేశ్యంబుల కాలుశబ్దము పరంబగుచో నకారంబున కుత్సంబు గలుగదు.

- ఉ. జప + ఆలు = జపరాలు
 మద్ద + ఆలు = మద్దరాలు
 పేద + ఆలు = పేదరాలు
 బాలింత + ఆలు = బాలింతరాలు. మొ.

31. వ్యస్తీనమాసమం దుకార బుకారాంతపదంబుల కచ్చుపరంబగునపుడు నకారం బంతాగమం బగు.

- రాజు + ఆసతి = రాజునాసతి
 మోము + అందము = మోమునందము.
 పాము + ఎమ్ములు = పామునెమ్ములు.
 పితృ + ఆజ్ఞ = పితృవాజ్ఞ
 విధాతృ + ఆసతి = విధాతృనాసతి.

32. సమాసములందు దుకారాంతపదంబులగు బహువచనశబ్దములు పదంబులగునపుడు నకారాగమం బు. ఈ నకారాగమంబునకు స్వత్వలోపంబులు ద్వాదశకార్యం బంతయుఁ గానంబడు.

చిగురు + కయిదువు = చిగురున్ కయిదువు

= చిగురుగయిదువు

= చిగురుకయిదువు.

గండు + గోయిల = గండున్ గోయిల

= గండుంగోయిల

= గండుగోయిల

తరుకు + గజ్జెలు = తరుకుగజ్జెలు

= తరుకుగజ్జెలు

33. ఈ నకారాగమము - యంగ - కూర్చి - పట్టి - చేసి

విభక్తి తనవర్తకంబులు పొలుగునపుడును

పుంపులమీదను నగు.

ఉ. ధనమునందున్ - ధనువునందున్ - వనముంగూర్చి - జ్ఞానముం
బట్టి - పచ్చుటంజేసి - చక్కందనము - నొగనుదనము-కుందనంపుంజవితె -
చటికంపుంగోడలు - ఇత్యాదులు.

34. సమాసంబునందు ఆ ఈ-వ-అను సర్వసామంబులకుం

గుఱుచును బ్రహ్మలునకు జడ్డయు విభావ నగు.

ఉ. ఆ యతివ - ఆయుతివ

ఈ యినుడు - ఇయ్యినుడు

ఏ యువిద - ఏయ్యువిద

ఆ కథకుడు - ఆక్కథకుడు

ఈ పరుసునన్ - ఇప్పురుసునన్.

35. 36. చూ. బా. సంధి. 37.

అమృత్యు—2

అనమాసంబునందును వికృత్యంబగు.

అది - అద్ది, ఇది - ఇద్ది, ఎది - ఎద్ది. మొ.

374. ఊష్ణరేఖంబులు పరంబులగుచో నిది రాదు
(శ మ స మా లూష్ణంబులు).

ఉ. ఆ శబ్దము - ఈ వజ్రాక్షుడు.

ఏ నుజ - ఆ హోర - ఈ రాముడు.

ఇది సుధిచరిత్యేదము.

సుబ్రహ్మణ్యచేదము

సుప్రసాదముగాఁ బ్రథమాదివిధములు. అవి యంతమునందువచ్చు నామ
వాచకములరూపనిష్పత్తిని వివరించునట్టిది సుబ్రహ్మణ్యచేదము. ఈపరిచ్ఛే
దమునందు¹ దత్తనంబులగు అజంతశబ్దముల ప్రకరణమును చాలంతశబ్దముల
ప్రకరణమును, అచ్చతేలుగుశబ్దముల ప్రకరణమును, విభక్త్యర్థప్రకరణ
మును, సమాసప్రకరణమును, నిరూపింపఁబడును.

విభక్తి యనగా నొకశబ్దమునకు మఱియొకశబ్దముతోఁ గలిగెను
సంబంధమును చెలియఁజేసెడు రూపము.

ఆట్టి విధము లేఁడు.

౧. దు - ము - వు - లు - ప్రథమ.

౨. ని - ను - ల - కూర్చి - ద్వితీయ.

౩. చేత - చే - తోడ - తో - తృతీయ.

౪. కొఱకు - కై - చతుర్థి.

౫. వలన - కంటె - పట్టి - పంచమి.

౬. కి - కు - యొక్క - లోపల - లో - షష్ఠి.

౭. అందు - న - సప్తమి.

౮. దు - ము - వు - ని - ను - న - లేకవచనంబులు.

F. లు - ల - లో - లోపలలు బహువచనంబులు.

౧౦. తక్కినవి యుభయవచనంబులు.

౧౧. ఎదటివారిని బిలుచునపుడు నామవాచకంబుమీఁదనున్న

ప్రథమావిభక్తి సంబోధన ప్రథమావిభక్తి యనంబడు.

౧౨. మహాదమహత్సంబోధనంబున నామంబునకుఁ

బూర్వమం దోయి యో యనునవ్యయంబులు

విభాషనగు.

మహత్తులకు, పి, పియ, అమహత్తులకు పియును నగు నని యర్థము.

ఉ. పిరాజా - పియరాజా - రాజా - పివృక్షము - వృక్షము.

౧౩. నీచమిత్ర స్త్రీ పురుష సంబోధనంబున నోసి యోరి

యనునవ్యయంబులు విభాషనగు.

ఉ. పిసి దాసి - పిసి యమ్మ - పిసి యక్క - పిరి దుట్టుద - పిరి

యన్న - పిరి చెలికాఁడా.

౧౪. పురుషవాచకంబులును వానివిశేషణంబులును మహత్తులు.

ఉ. రాముఁడు - యోగ్యుఁడు; భీముఁడు - భీరుఁడు.

౧౫. ఇతరంబులును వానివిశేషణంబులును నమహత్తులు.

ఉ. వృక్షము ఉన్నకము - లత దీర్ఘము - ఆవు తెల్లనిది - దూడ నల్లనిది.

౧౬. గుణయోగంబునఁ గొన్ని యమహత్తులు మహత్తు లగు.

గుణయోగ మనఁగాఁ బురుషగుణసాదృశ్యము

కలిగియుండుట.

ఉ. నమద్రుఁడు - మేఘుఁడు-హిమవంతుఁడు - మైనాకుఁడు. మొ.

౧౭. మహత్తులసంబంధమైన స్త్రీవాచకంబు మహతీ యనంబడు.

ఉ. ఆంబ - రమ - గౌరి - వాణి - ఆమ్మ - తల్లి.

అ జ స్త ప్ర క రణము

౧౮. విభక్తులు వచ్చునప్పుడు మహాత్ముల

యంత్యాకారంబునకు నుకారం బగు.

౧౯. అకారాంతములగు మహాత్ములకు బిందుపూర్వక

డువర్ణకంబు ప్రథమైకవచనం బగు.

దువర్ణకము అంతమునందు వచ్చునట్టిశబ్దములు దుశంతంబు లనంబడు.

౨౦. నామంబులకుఁ బ్రథమాబహువచనంబులు వర్ణకంబగు.

ఉ. పురుషఁడు } పురుషులు. —
పురుషుండు.

౨౧. సంబోధనంబున నేకవచనంబునకు అకారాగమంబును

బహువచనంబునకు ఆర యనునాగమంబును నగు.

౨౨. సంబోధనంబున డువర్ణకంబునకు లోపంబు వైకల్పికంబు.

౨౩. సంబోధనంబున సంత్యాచ్చునకు ద్వీర్ణంబు వైకల్పికంబు.

ఉ. ఓపురుషఁడ. ఓపురుషఁడా. ఓయిపురుషఁడ, ఓయిపురుషఁడా,
ఓపురుష, ఓపురుషా ఓపురుషులార, ఓపురుషులారా. ఓగా. పురుషులార. ఓయి
పురుషులారా.

౨౪. మహాత్ములకును ఇనర్ణాంతములకును ద్వితీయైకవచనంబు

నివర్ణకంబగు. అది విభాషను లోపించు.

ఉ. పురుషశిన్. } పురుషశిన్.
పురుషన్

౨౫. నామంబులకు ద్వితీయాబహువచనంబు లవర్ణకం బగు.

౨౬. తృతీయ మొదలయినయేకవచనంబులు పరంబులగుచో
 మహత్తులమీఁద స్వాగమంబు విభాష నగు.
 (స్వాగమం బన 'సి'యనునాగమంబు).

౨౭. తృతీయాదిబహువచనంబులు పరంబు లగుచో
 నన్ని నామంబులకు లాగమంబు నిత్యంబుగ నగు.

కృ. ఉ. పురుషునిచేతన్	}	పురుషులచేతన్.
పురుషుచేతన్		
పురుషునిచేన్	}	పురుషులచేన్.
పురుషుచేన్		
పురుషునితోడన్	}	పురుషులతోడన్.
పురుషుతోడన్		
పురుషునితోన్	}	పురుషులతోన్.
పురుషుతోన్		

చ. పురుషునికొఱుపన్	}	పురుషులకొఱుపన్.
పురుషుకొఱుపన్		
పురుషునికయి	}	పురుషులకయి.
పురుషుకయి		

మ. పురుషునివలనన్	}	పురుషులవలనన్.
పురుషువలనన్		
పురుషునికంటెన్	}	పురుషులకంటెన్.
పురుషుకంటెన్		

౨౮. పట్టివర్ణకంబు గుణవాచకంబుల కగు.

ఉ. భానముంబట్టి

౨౯. నామంబులపష్టేర్థికవచనంబునఁ గి కు యొక్క వర్ణకంబు
లును బహువచనంబునఁ గు యొక్క లో లోపలవర్ణకంబులును
నగు. ఇవర్ణాంతంబులు కానిశబ్దంబులమీఁద కిషప్తియు
సీశబ్దంబుదక్క ఇవర్ణాంతంబులమీఁద
కుషప్తియుఁ గలుగవు*.

30. కువర్ణకంబు పరంబగుచో నుకారంబుమీఁద
నాగమం బగు.

ఉ. పురుషనకున్ ... పురుషలకున్.
పురుషసికిన్ ... పురుషలయొక్క.
పురుషనియొక్క... పురుషలలోన్.
పురుషయొక్క ... పురుషలలోపలన్.

31. నామంబులనప్తమివిభక్తికి అందువర్ణకం బగు.
ఈనకారాగమంబనుసూత్రముచేత అందు
పరంబగుచో నేకవచనంబున నుకారంబుమీఁద
నకారాగమం బగు.

ఉ. పురుషనందున్ - పురుషులందున్.
పురుషనియందున్ - పురుషులందున్.

బాలభూషాలాది లాంతంబులును నచ్చతెనుఁగుశబ్దంబులును దక్కఁ
దక్కిన అకారాంతమహచ్చబ్దంబులకెల్ల, రాజసిష్పత్తి యిట్లైఁజుండునది.

32. అదంతలాంతంబు లగుతత్సమంబులకు బహుత్వంబునందు
లు ల లకు రు ర లాదేశంబు లగును.

ఉ. బాలరు - బాలరన్ - మొదలయినవి.

* అదేశం బన నొకవర్ణంబునకు మఱియొకవర్ణంబువచ్చుట.
అగమం బన నెక్కుడు వర్ణంబు వచ్చుట.

అమహత్తులను గుఱించి

33. అదంతంబు లగునమహచ్ఛబ్దంబులకుఁ బ్రథమైకవచనంబు
మువర్ణకం బగును, దానికి జడ్డయు నెఱుసున్నతోడం
గూడిన బువర్ణకంబు నగు.

34. ఈయవి తక్కినవచనంబులు పరంబు లగునపు
డాగమంబు లగు.

ఉ. వనము వనములు.

వనమ్ము వనమ్ములు.

వనంబు వనంబులు.

అమహత్తులకును నడుజుతమహత్తులకును ద్వితీయైకవచనంబు నువర్ణ
కం బగు. దానికి లోపంబు వైకల్పికంబు-

ఉ. వనమునన్

వనమ్మునన్

వనంబునన్

వనంబున్

వనములన్. మొ.

35. లక్ష్యలక్షణభావంబునఁ గూర్చి యగు.

జపములఁగూర్చి వర్ణించెను. మొ.

36. అమహత్తులయు కారంబుమీఁద సప్తమ్యైకవచనంబు
నవర్ణకంబు విభాష నగు.

ఉ. వనమ్మునన్ - వనమునన్ - వనమునందున్. మొ.

స్త్రీలింగంబులుగాని యదంతంబు లగునమహచ్ఛబ్దంబుల కెట్లొక దఱ
చుగా రూపనిష్పత్తి యు క్తెఱుంగునది.

37. ఇకారాంతశబ్దంబుల ప్రథమైకవచనంబునకు లోపం బగు.

3౮. బహుత్వంబున నికారంబున కుత్సః బగు.

ఉ. పతి - పతులు.

౩౯. సంబోధనంబున నేకవచనంబున అకారాగమంబు లేదు.

ఉ. పిపతి - పిపతీ - పిపతులార - పిపతులారా.

౪౦. ఇకారాంతములకును వుచర్ల కాంతంబులకును దుజంతములు కానిమహత్తులకును దృతీయమొకలగు నేకవచనంబులు పరంబు లగునపుడు న్యాగమంబు లేదు.

ఉ. పతిచేకన్ - పతికొనున్. మొ.

మహత్తులు నమహత్తులు నగునికారాంతంబు లెల్ల నిట్టూర్కంబులు.

౪౧. తత్సమంబు లగునుకార పీకారాంతశబ్దంబులకు వుచర్లకంబు మువర్లకంబున క్లిగెను.

ఉ. గురువు. మనువు. ధేనువు వస్తువు.

గురువులు. మనువులు. ధేనువులు - వస్తువులు. మొ.

౪౨. మహత్తు లగునుకారాంతంబులకు దువర్లకంబు విభాష నగు; మన్వాదులకుఁ గలుగదు.

ఉ. గురుడు - శంభుడు - గురునిన్ - శంభునిన్. మొ.

౪౩. సంబోధనైకవచనంబున నుదంతంబు లగుమవర్లకాంతంబులకు దువుచర్లకంబులు వైకల్పికంబులు. అవి రానిచో నామాంతంబునకుఁ బ్లుతంబు. — ప్లుత మనఁగా మూఁడు ప్రాస్వముల ఉచ్చారణకాలము గలయచ్చు.

ఉ. పిగురుడ - పిగురుడా. పిగురువ. పిగురువా - పిగురూ.

గురువుచేతన్
గురునిచేతన్ } మొవలెనవి.

తత్సమంబు లగునెల్ల యుకారాంతంబులకు రూప మిట్టొంగునది.

౪౪. విధాత్మ మొదలగు ఋకారాంతంబులకు

దువర్ణకంబు విభాష నగు.

దువర్ణకంబుతోఁ గూడిన నివర్ణకవ్యాగమంబులు పచ్చు నవి
తాత్పర్యము.

ఉ. విధాత్మఁడు - సత్త్వఁడు. విధాత్మసిన్-పవిత్రసిన్. మొ.

౪౫. ఋకారాంతశబ్దంబు లదంతంబు లగు. అంత స్త్రీలింగం.

బులు స్త్రీలింగతుల్యంబు లగును. స్త్రీలింగతుల్యము లని

చెప్పటచే స్త్రీవాచకంబులగు వనిత మొదలగు

శబ్దములతోడఁ దుల్యం బగురూపం

బగు నని యెఱుంగునది.

ఉదాహరణములు

స్త్రీవాచకశబ్దంబులయందుఁ జెప్పఁబడియెడు. గోశబ్దంబునకు - గోవు.

గోవును - గోవులు. స్త్రీగోవులను-మొ.

౪౬. ఏకాక్షరశబ్దంబులుదప్పఁ దత్సమంబులతుది

నిడుదలకుఁ గుఱుచ లగు.

ఉ. పనితా. సీతా. భామ. గౌరి.

పనిత. సీత. భామ. గౌరి.

ఏకాక్షరశబ్దంబులు శ్రీ శ్రీ-స్త్రీ-భీ-జ్య-హ. మొ.

౪౭. ఉవర్ణాంతభిన్నంబు లగు తత్సమస్త్రీలింగంబుల

ప్రథమైకవచనంబునకు లోపం బగు.

ఉ. సీత. పనిత. భామ. మాత. సీతను. మాతను, మొదలయినవి.

అనంతము లయినఋకారాంతములు-

విభాత - విభాతలు. }
పిత. పితలు. } మొదలగునవి.
భ్రాత. భ్రాతలు. }

అదంతంబు లగుస్త్రీలింగంబుల కెల్ల రూప మి ట్టెఱుగునది.

ఇవర్ణోపగ్రాంతంబు లగుస్త్రీలింగంబుల కెల్లఁ బూర్వసూత్రంబుల .

చేతనే రూపనిష్పత్తి సదుగ్రంథమౌదు.

౪౮. అచేతనవాచకశబ్దంబుల ద్వితీయకుం బ్రథమయుఁ

ద్వితీయాసప్తములకు ద్వితీయయును విభాష నగు.

ఉ. చెట్టెక్కెన్ - చెట్టునెక్కెన్ - కల్తిననటికెన్. కల్తించేకనటికెన్ -
కాళిననుండెన్ - కాళియందుండెన్. మొ.

౪౯. ఉండిశబ్దము పరం బగుచో వలనకు ద్వితీయాసప్తములగు.

వానినుండి - నిన్నుండి - గృహమునుండి. గృహమునుండి-భూలోకమునుండి

ఇది యజన్తప్రకరణము

హలన్తప్రకరణము

౫౦. సంస్కృతహలన్తశబ్దము లాంధ్రమునందు దిగాదు లనియు.

గుణవదాదు లనియు, సుభయేతరంబు లనియుఁ

ప్రివిధంబు లయ్యుండు.

౫౧. దిగాదుల కంతమునందు ద్విత్వోత్పంబు లగు;

ప్రథమైకవచనంబు లోపించు.

ఉ. దిక్కు. దృక్కు - కనుప్పు - ఉపానత్తు - పరిక్షిత్తు-ఇంద్రజిత్తు-
స్వరాట్టు - విరాట్టు. మొ.

తక్కినవిధత్తులయందలి రూపంబు న్యాయగమము లేనిమహత్తుల
రూపంబుతోడఁ దుల్యంబు.

ఉ. దిక్కును - స్వరాట్టను. పరిశీల్తును. ఇంద్రజిత్తును. మొ.
 ౫౨. ద్వితీయైకవచనాంతంబు లగు గుణవదాదు లిందు
 నామంబు లగు. వీనికంత్యలోపం బగు.

అనగా ద్వితీయైకవచనముయొక్క మకారంబునకు లోపం బగు నని
 యర్థము.

ఉ. గుణవత - బుద్ధిమత - శ్రీమంత - విద్వాంస శ్వాస - అన
 డ్యాహ - దుర. మొ.

౫౩. వీనియందు మహాదమహాత్ములకుఁ గ్రమంబున డు ము
 వర్ణకంబులును స్త్రీలింగంబులకుఁ బ్రథమైక
 వచనలోపంబును నగు.

ఉ. గుణవంతుఁడు - బుద్ధిమంతుఁడు - శ్రీమంతుఁడు - విద్వాంసుఁడు -
 శ్వాసము - దురము - సంపద - అపద. మొ.

౫౪. దిగాదులయందు సాంతజగచ్ఛబ్దంబుల కంత్యలోపంబు
 విభాష నగు; పయశ్శబ్దంబునకుఁ గాదు.

ఉ. యశము - యశస్సు - శిరము - శిరిస్సు - మనము - మనస్సు -
 తమము - తమస్సు - జగము - జగత్తు ఇత్యాదులు. పయశ్శబ్దంబునకు -
 పయస్సు అని రూపంబు.

౫౫. ఉభయేతరంబులయందు నాంతంబుల కంత్యలోపం బగు.
 వీనియందు మహాదమహాత్ములకుఁ గ్రమంబుగా
 డు ము లు విభాష నగు.

దిగాదులు గుణవదాదులు వీనికంటె నితరంబు లుభయేతరంబులు.

ఉ. ఆత్ముఁడు - ఆత్మ - ఆత్మము - జీవాత్ముఁడు - జీవాత్మ - పు

మాత్తుడు - పరమాత్మ - సుశర్దుడు - సుశర్మ - విష్ణుశర్దుడు - విష్ణుశర్మ -
సుధన్వుడు - సుధన్వ - మూర్ధము - మూర్ధ - కర్తృము - కర్తృ - మొ.

రాజేశబ్దమునకు ద్రుతలోపమును అకారమునకు మకారమును
నగును.

ఉ. రాజు - రాజును - రాజుచేతన్. మొ.

౫౭. తత్సమశబ్దంబులన్నియుఁ బ్రకృతితోడ

సమానలింగములు గలవి యగును.

ప్రకృతి యనఁగా మూల మైన సంస్కృతము.

ఉ. రాముడు - సీత - కులము. మొ.

ఇది హలంతప్రకరణము.

అచ్చ తెనుఁగు ప్రకరణము

౫౮. పుంలింగ సమంబులు స్త్రీలింగ సమంబులు నపుంసకలింగ
సమము లని యచ్చ తెనుఁగుశబ్దములెల్లం ద్రివిధంబులు.

దుష్టకాంతంబు లగుమహద్వాచకంబులును మహాలీవాచకంబులును
దక్క - దక్కిన యచ్చ తెనుఁగుశబ్దంబులెల్ల మూఁడు తెలుగులు గల వని
తాత్పర్యము.

పుంలింగతుల్యంబులకు దుష్టకాదులును స్త్రీలింగతుల్యములకుఁ బ్రథ
మైశవచనలోపము ఘోదలగునవియు నపుంసకలింగతుల్యములకు ముష్టకం
బును నగు నని యెఱుంగునది.

ఉ. కత్తలడు - కయిరడు - జన్నడు - పులియడు - ఒక్కడు -
బూచిగాడు - లిప్తయ - గిజిగాడు - పోలగాడు - ఒంటిగాడు - మొద
లయినవి పుంలింగతుల్యంబులు.

ఆగ్న - ఆబ్బ - ఆయ్య - తాత - బావ - మామ - గోడ - మేడ -
 ఊడు - వైరు - బావి - మావి - మేను - కాను. మొ. స్త్రీలింగతుల్యములు.
 అల్లము - బెల్లము - మొల్లము - వీయము, వీయము - కయ్యము -
 ఆదము - చందము - గుట్టము - పల్లము మొ. సప్తంశకలింగతుల్యములు.

౧౯. కొన్ని తెలుగుమహత్తులకు డువర్ణ కాదులు

తత్సమంబులనువలె నగు.

ఉ. బల్లిదుఁడు - బల్లిదునికొ - బల్లిదుకొ - పిబల్లిదుడ - పిబల్లిద -
 బెట్టిదుఁడు బొనగునవి యిట్టాహ్యములు.

౬౦. పగతుఁడు మొదలగువానికి సంబోధనంబున

డువర్ణకంబు నిత్యంబు; బహుత్వంబున

లకారంబునకు రేఫం బగు.

పీచగుఁడా - పగతురు - అల్లుడు - వెయ్యెరు - బలియెరు.
 మార్తురు. మొ.

౬౧. ముగాదులకును బుంలింగతుల్యంబులకును డువర్ణ కాదులు

నిత్యంబులు. ఉత్పంబు గలుగదు.

అదిపదముచేత నివర్ణకస్యాగమములు గ్రాహ్యములు.

ఉ. మగఁడు - మనుమఁడు - బావఁడు-మగలు - మనుమలు-బావలు -
 మగనికొ - మనుమనికొ - బావనికొ - మగనిచేతకొ. కత్తకఁడు-కత్తకనికొ -
 పులియఁడు- పులియనికొ - పిండిగాఁడు - పిండిగానికొ. మొ.

౬౨. కొన్ని దీర్ఘపూర్వక డువర్ణకాంతంబులకు బహుత్వంబు

నందు లకారంబునకు రేఫంబును దానికిం బూర్వంబునం

బూర్ణ బిందువు నగు.

పేటకాండు - అటకాండు - విలుకాండు - కన్నడికాండు-కమ్మ
 పీకాండు - మావట్టిండు. మొ.

౬౩. స్త్రీ సమంబు లగు నెల్ల శబ్దంబులకుం

బ్రథమైకవచనంబునకు లోపం బగు.

ఉదాహరణములుమీఁద వ్రాయఁబడియె.

౬౪. ఆలు మొదలగు శబ్దంబులకు బహుత్వంబునందు లుపర్ణంబు

నకుం బూర్ణ బిందుపూర్వకడుపర్ణంబును ఉకారంబునకు

లోపంబును మీఁదిల కారంబునకు రేఫంబును

నాదేశంబు లగును.

ఉ. ఆండు, జవగాండు, చెల్లెండ్రు, కోడండ్రు, మరవండ్రు.

౬౫. కొన్ని శబ్దంబులకు బహువచనంబు పరంబగునపుడు

ర డ ల లయుదిత్తులకు లోపంబును ర డ ల

వర్ణంబులకు శకారాదేశమును

దఱచుగ నగును.*

ఏఱు - ఏర్లు - సీరు - సీర్లు - గోద - గోర్లు - గోరులు - పందిరి -

పంర్లు - పందిరిలు.

త్రాడు	త్రాడులు	త్రాగులు	త్రాగు
కోడు	కోడులు	కోగులు	కోగు
కీడు	కీడులు	కీర్లు	
లేడి	లేడులు	లేగులు	లేగు
పొడి	పొడులు	పొర్లు	
పాలు	పాగులు	పాలులు	పాగు
మేలు	మేలులు	మేర్లు	

క్షీరవాచకం బగు పాలుశబ్దమునకు బహువచనంబు లేదు.

* తఱచుకదంబు బహుభౌత్యకంబు.

ఉ. కొలను - కొలఁకులు - కొలంకులు.

కెలను - కెలఁకులు - కెలంకులు.

మ్రాను - మ్రాఁకులు

జేను - జేఁగులు - గోను - గోఁగులు - చేను - చేలు - పేను - పేలు మీను - మీలు - ఇత్యాదులు.

20. టి - ంటి. ఇ - లి. మొదలగువర్ణము

తౌపవిభక్తికంబు లనంబడు.

21. ఇవి ద్విత్వీయా ద్వికవచనంబులు పరంబు లగునపుడు నామంబులతుద సుండురుల్వాదుల కగు.

ఉ. ఏలు - ఏటిక్ - ఏటిక్ - విల్లు - వింటిక్ - వింటిక్ - మూఁడు-మూటిక్ - మూటిక్ - షల్లెలు - షల్లెలిక్-షల్లెలిన్-ప్రేలు - ప్రేలిక్ - ప్రేలిక్ - గోయి - గోలిక్ - గోలికిన్.

ఇత్యాదులయం దాదేశము.

నూటిటిక్ - రెండింటిక్ - అన్నిటిక్ - నాలుగింటిక్ - ఇత్యాదులయం దాగమము.

23. ఔపవిభక్తికాంతంబులమీఁదఁ దృతియాసప్త

మ్యుర్థములయం దకారంబు విభాష నగు.

ఉ. ఏటక్ - వింటక్ - కంటక్ - పంటక్-రెంటక్-మూటక్ - నూటక్ - వేయింటక్ - ఐక్షంబున ఏటిచేకక్ - ఏటియందుక్. మొ.

అచ్చులెనుగు గిరి - రాగి నూ. బా. ఆ. నూ. ౧-౨3 వక్షసనను సంధించునది.

లఘువ్యాసే

2౪. కొన్నియుకారాంతంబులకు సప్తమ్యర్థముం దకారంబగు.

ఉ. ఊన్ - క్రిందన్ - మీదన్ - బయటన్. మొ.

2౫. ఒకానొకచోట గకారంబునకు వకారంబు విభాష నగు.

ఉ. తొగ - తొవ - పగలు - పవలు - ఈగి - ఈవి.

త్రాగి - త్రావి రాగిమ్రాను - రావిమ్రాను. మొ.

సర్వనామములు

2౬. అన్ని-ఇన్ని-ఎన్ని-కొన్ని-చెక్కు-పలు.ఆ-ఈ-వ నీ

నా-తా-మన సంఖ్యార్థకములు సర్వనామంబులు.

2౭. అన్ని మొదలగు నాఱుశబ్దంబులును ఇద్దఱు మొదలగు

సంఖ్యవాచకంబులును మహద్వాచకంబు లగునపుడు
బహువచనాంతంబులును అమహత్తు లగునపుడు ఏకవచ

నాంతంబులుగా నగును.

2౮. నమొదలగు నాలుగుశబ్దంబులు మూడులింగముల

యందు సమానరూపంబులు సర్వనామంబులయొక్క

రూపంబులు పలువిధంబులై యుండుఁ గావున

గ్రంథబాహుళ్యభీతిచేత లోకవ్యవహారసిద్ధంబు లగు

రూపంబులయందుఁ గొన్నింటిని దిక్ప్రదర్శ

నార్థంబుగ నుదాహరించెద.

మ - ఆ - ఇని మహత్తులు - అమహత్తులు. ఇచట మహదర్థకంబు

అన - మహతీమహదర్థకంబు లని యెఱుంగునది.

సర్వార్థకము

మ. అ. అన్ని.
అందఱు
ఇదమర్థకము
ప్ర. ఇందఱు ... ఇన్ని.
కియదర్థకము
ప్ర. ఎందఱు ఎన్ని.
కలిపయార్థకము
ప్ర. కొందఱు ... కొన్ని.

బహుర్థకము

ఇవి ఔపనిధక్తికాంతములుగావున
ద్వి. అన్నిటిన్ ... అన్నింటిన్.
ఇన్నిటిన్ ... ఇన్నింటిన్.
పెక్కిటిన్ ... పెక్కింటిన్.
మొదలగునవి యూహించునది.
అనుమాత్వంబున దీనికి వ్యుత్త
ప్రయోగము లేదు.

మ.

తచ్ఛబ్ధార్థకము. ఆ.

ప్ర. వాడు... { వారు
వారలు
వాండ్లు
ద్వి. వానిన్.... { వారిని
వారలను
వాండ్లను

ఆ.

ప్ర. అది. ... } అవి
అద్ది ... } అద్వి
అయది ... } అయవి
అయ్యది ... } అయ్యవి.
దానిన్ ...
ద్వి. అదానిన్ ... } వానిన్. మొ-
అద్దానిన్ ... }

ఇదమర్థకము. ఈ

ప్ర. వీడు. ... { వీరు
వీరలు
వీండ్లు

ద్వి. వీనిని... { వీరిని
వీరలను
వీండ్లను

ఆ.

ప్ర. ఇవి ... } ఇవి
ఇద్ది ... } ఇద్వి
ఈయది ... } ఈయవి
ఇయ్యది ... } ఇయ్యవి.

ద్వి. వీనిన్ - మొదలయినవి.

యత్కిమర్థకము

మ.

ప్ర. ఏవాడు ... ఏవారు
 ఎవ్వడు ... ఎవ్వరు
 ఎవ్వడు ... ఎవ్వరు
 ఎవడు ... ఎవరు
 ఏడు ... ఏరు

మొదలగునవి.

ప్ర.

ప్ర. ఏది ... ఏవి
 ఎది ... ఎవి
 ఎద్ది ... ఎద్వి
 ఏదది ... ఏయది
 ఎయ్యది ... ఎయ్యది

దేనిన్ ... పేనిన్
 ది. ఏదానిన్ ... ఏదానిన్
 ఎద్దానిన్ ... ఎద్దానిన్

మొ.

తదాదులకుఁ బూజ్యతయందు మహా
 ద్వాచకంబులకు అతఁడు - అతఁడు
 ఇతఁడు-ఈతఁడు, ఎతఁడు - ఎతఁడు
 అనియు మహాతీవాచకంబులకు ఆపె -
 ఆమె - ఈపె - ఈమె - ఏపె - ఏమె
 అనియు రూపంబులు గలవు.

నీశబ్దము.

ప్ర. నీవు ... } మీరు
 ఈవు ... } మీరలు
 ఈరు ... } ఈరలు

ద్వి. నిన్నున్ ... } మిమ్మున్
 నిన్నున్ ... } మిమ్మున్

వాశబ్దము

ప్ర. నేను ... } మేము
 వీను ... } నేము
 ఏము ... } ఏము

ద్వి. నన్నున్ ... } మమ్మున్
 నన్నున్ ... } మమ్మున్

తాశబ్దము

ప్ర. తాను ... } తాము
 తాను ... } తాగు
 తారు ... } తారు

ద్వి. తన్నున్ ... } తమ్మున్
 తన్నున్ ... } తమ్మున్
 తనచేతన్ ... } తమచేతన్

మనశబ్దము నిత్యలహుసచనాంతము

ప్ర. మనము

ద్వి. మనలన్

తృ. మనచేతన్. మొ.

సంఖ్యాచాచకంబులు.

ప్ర. ఒక్కడు } { ఒక్కరు
ఒకడు } { ఒకరు.

మహాత్మ్యర్థకము. ప్ర. ఒకతె. ఒకరై. మొ.

అమహాత్మ్యర్థకము ప్ర. ఒకటి - ఒకడు - మొ.

మహాతీమహద్వాచకంబులు ప్ర. ఇద్దరు. ముగ్గురు - మొ.

అ. ప్ర. రెండు - మూడు.

ద్వి-రెండింటిన్. మొ.

౭౯. అచ్చ తెనుఁగునందు విశేషణవాచకంబులకు

లింగవిభక్తివచనంబులు లేవు.

ఉ. చూచి - చెడ్డ - తెల్ల - నల్ల - వచ్చ - పుట్టి - తియ్య - కత్తు మొ.

౮౦. తెనుఁగువిశేషణంబులు విశేష్యంబులతోడ నిత్యంబుగ

సమసించును.

ఉ. మంచికార్యము - చెడ్డపని - తెల్లగొడుగు - నల్లరైచు - తీయ
కూర - కమ్మనిల్లు - పుల్లమావి మొ.

౮౧. అనంతగుణవాచకంబు లగువిశేషణంబులకు సమాసము

నందు నివర్ణకంబు వైకల్పికంబు.

ఉ. తెల్లనియావు - తెల్లూవు. నల్లనిగుఱ్ఱము - నల్లగుఱ్ఱము. ఎఱ్ఱనికెంపు -
ఎఱ్ఱకెంపు.

౮౨. తెనుఁగు విశేషణంబులు విశేష్యంబులకు మారుగాఁ

దచ్చబ్ధంబుతోడ సమసించును.

ఉ. మంచివాడు - చెడ్డవాడు - మంచిది - చెడ్డది. కడుంబున
మంచిరాజు. మొ.

౮౩. నామంబులమీఁద భావంబునం దనవర్ణకం బగు.

ఉ. దొరకనము - రాజాతనము - బంటుతనము - మగతనము - ఆడుతనము. మొ.

౮౪. సంబంధంబున దివర్ణకం బగు.

ఉ. రామనిది - కృష్ణనిది - వాచి - వీరిది. మొ.

౮౫. ఇదంతంబు లగుసానీశబ్దవిశేషణంబులకుఁ బ్రథమైక వచనంబుమీఁద ని వి వర్ణకంబులును ఇకారాంతములు కానివిశేషణంబులమీఁద ను వు వర్ణకంబులును వాని బహువచనంబులమీఁద ము రు వర్ణకంబులును

క్రింది యుకారంబున కిత్వంబును నగు.

నేను తల్లిని - నీవు తండ్రివి - నేను అన్నను - నీవు తమ్ముడవు - నేను మనువను - నీవు శంభువవు - నేను చుట్టనును - నీవు చుట్టవవు - మేము తల్లులము - మీరు తండ్రులరు - మేము అన్నము - మీరు తమ్ములరు. మేము పృథ్వీలము మీరు బాలురరు. మొ.

ఇది నుబన్తప్రకరణము.

విభక్త్యర్థ ప్రకరణము

విభక్త్యర్థప్రకరణ మనఁగాఁ బ్రథమమొదలగు విభక్తులయర్థములను వానిలక్ష్యములను వివరించునట్టిది.

౮౬. ప్రథమావిభక్తి నామంబులమీఁద స్వాత్మకంబునందును సంబోధనంబునందును నగు.

ఏకబ్రహ్మణ కేది నిశ్చిత మైనయర్థమో అదియే స్వాత్మకంబు.

నర్వనామప్రకరణము బా. నూ. ౨౪ - ౩౮ వఱకు (అచ్చిక ప్రకరణము) అనుసంధించునది.

ఉ. మనుష్యుడు - వనము - పశువు - స్త్రీ.

ఓమనుష్యుడ - ఓవనమ. ఓపశువ. మొ.

౮౭. ద్వితీయావిభక్తి కర్తార్థమునం దగు. ధాత్వర్థమైన
ఫలమునకు నాశ్రయంబు కర్తం బనబడు.

ఉ. కులాలుడు - కుండను - చేనెను - మొ.

౮౮. చేత చే, తృతీయలు, కర్తృకరణార్థములయందును
హేత్వర్థంబునందును నగు.

ధాత్వర్థమైనవ్యాపారమన కాశ్రయమైనది కర్తయనంబడు. క్రియ
సిద్ధించుటకు ముఖ్యకారణ మగునది కరణం బనబడు. ఫలమును సాధించుటకుఁ
దగినపదార్థము హేతు వనంబడు.

కర్తృకము.

ఉ. రాజులచేతఁ బగతురు చంపఁబడిరి.

కాపులచేతఁ బొలములు దున్నఁబడియె.

కత్తిచేత నరికెను. ఒకబాణముచేతఁ జంపెను.

హేతువునకు

ఉ. ధనముచేత నుభము కలుగును.

యోగ్యతచేత గౌరవము కలుగును.

౮౯. తోడ తో తృతీయలు కరణసహార్థములయందును

తుల్యార్థకళబద్ధయోగంబునందును నగు.

సహార్థ మనఁగాఁ గలసియుండుట. తుల్యార్థకల్పములు తుల్య - సమాన-
పద్యక. మొ.

కరణమునకు

కత్తితోడ నరికెను - ఈటెతోఁ బొడిచెను.

సహార్థమునకు

భర్త భార్యతోడ వచ్చెను. తండ్రి కొడుకుతోడ వచ్చెను.

తుల్యార్థమునకు

రామునితోడ రంగడు తుల్యుడు. సమానుడు. సవ్యకుడు. మొ.

౯౦. చతుర్థివిభక్తి సంప్రదానంబునం దగు.

సంప్రదానంబునఁ దనవ్యాపారముచేత సంబంధించుటకుఁ గోరఁబడు పదార్థము.

ఉ. వరునికొఱకుఁ గన్యక నిచ్చెను.

ముక్తికొఱకు దేవుని నేపించెను. ఇట్లు కయియును.

౯౧. పంచమీవిభక్తి అపాదానార్థంబునం దగు.

ఒకవస్తువునుండి మఱియొకవస్తువు విడిపోవునప్పుడు మొదటిది యపాదానం బనంబు.

ఉ. చెట్టువలనఁ బాడు పడియె. రాజు రాజ్యమువలన శ్రష్టం దయ్యె. ఈవలనవర్ణకమునకే ఉండివదం బనుప్రయుక్తం బగును.

రాజు రాజ్యమువలననుండి శ్రష్టం దయ్యెను.

౯౨. పంచమీవిభక్తియందు కంటెచర్లకంబు న్యూనాధి

కార్యార్థయోగంబున నగు.

అనఁగా తక్కువ పాచ్చు మొదలగుచర్లములు గలకబ్బములతోడ సంబంధము గల నాచుముమీఁదఁ గంటె యనువర్ణకంబువచ్చు నని భావము.

ఉ. వీడు వానికంటె నీచుడు. మొ.

౯౩. షష్ఠీవిభక్తియందు కినుయొక్కవర్ణకములు సంబం

ధార్థమునం దగు.

సంబంధార్థ మనగా స్వస్వామిభావాచికము. ఈ అతనికి తమ్ముడు.
నాకు తండ్రి. రామునియొక్క పుత్రుడు మొ.

౯౪. పక్షివిభక్తిమందు లో లోపల వర్ణకంబులు

నిర్ధారణార్థమునల దగు.

నిర్ధారణ మనగా సమాహూతునం దోకపదార్థమును నిర్ణయించుట.

ఈ మనుష్యులలోపల విద్వాంసుడు భూజ్యుడు. మొ.

౯౫. సప్తమీవిభక్తి అధికరణార్థమునం దగు.

అధికరణం బనగా ఒకవానిని ఉంచుటకు నాధారం బగునది.

ఈ చెరువునందు జలము ఉన్నది.

ఇది విభక్తిప్రకరణము.

సమాసప్రకరణము

౯౬. తత్పురుష ద్వంద్వ బహువ్రీహు లని సమాసంబుల్లెం
ద్రివిధంబులు. అనేకపదంబు లేకపదం బగుట సమాసంబు.

అం దుత్తరపదార్థప్రధానము - తత్పురుషము. ఉభయపదార్థప్రధా
నము - ద్వంద్వము. అన్యపదార్థప్రధానము - బహువ్రీహి.

౯౭. సమానవిభక్తికం బనియు ససమానవిభక్తికం బనియుఁ
దత్పురుషంబు ద్వివిధంబు.

౯౮. తుల్యంబు లగువిభక్తులు కలది సమానవిభక్తికంబు.

ఇదియే కర్తృధారయంబు.

౯౯. భిన్న విభక్తులు గలది యసమానవిభక్తికంబు.

ఇదియే వ్యధికరణ తత్పురుషము.

౧౦౦. సమాసపదంబుల విభక్తులకు లోపం బగు.

౧౦౧. విశేషణం బగు ప్రథమాంతపదమునకు విశేష్యం బగు ప్రథమాంతపదముతోడి సమాసము కర్తృధారయం బగు.

ఉ. వాడియమ్ములు. వేడికిరణములు. మొ.

౧౦౨. ద్విగువు మొదలగునవి కర్తృధారయవిశేషంబులు.

ఉ. ముచ్చిచ్చ - మువ్వనై - ముజ్జగములు. ద్విగుసమాసంబులు.

రాచసింగము. ఉపమానోత్తరపదము. చెక్కుటద్దము - రూపకము.

౧౦౩. ద్వితీయాదివిభక్తులకు ప్రథమాంతములతోడి

సమాసము వ్యధికరణతత్పురుషము.

బుడుతనెలను తాల్పు - బుడుతనెలదాల్పు. ద్వితీయాంతపురుషము.

నెలచేతకొ తక్కువవాడు - నెలతక్కువవాడు. తృ. తత్పురుషము.

దొంగవలనభయము - దొంగభయము. పం. తత్పురుషము.

మల్లెయొక్కపువ్వు - మల్లెపువ్వు. ప. తత్పురుషము.

మాటయందు నేర్పరి - మాటనేర్పరి. స. తత్పురుషము.

౧౦౪. విశేష్యంబు లగు ప్రథమాంతపదముల సమాసము

ద్వింద్వం బగు.

ఉ. అన్నదమ్ములు - శబ్దిదండ్రులు. మొ.

౧౦౫. అన్యపదార్థబోధకం బగు ప్రథమాంతము గల

సమాసము బ్రహ్మప్రీహి యగు.

ఉ. ముక్కంటి. చలివెలుగు - ఇత్యాదులు.

౧౦౬. తెనుగునం దనేకపదంబులు వానివానివిభక్తివికారంబులతోడ యథాయోగ్యములుగా సమసించును.

ఉ. ఆలరునిల్లనికఱుటంపరవెంపు-

తెలిదమ్మికంటియిట్టాలికడకంటిచూపు-మొదలైనవి.

ఇది సుబ స్తపరి చ్చేదము.

~~~~~

క్రియా పరిచ్ఛేదము

౧. వ్యాపారవాచకములు క్రియలు.

౨. తత్సమంబు లనియు దేశ్యంబు లనియుఁ గ్రియ
లిటుదెఱంగు లయి యున్నవి.

౩. పోషించు - నుతించు - స్తుతించు - మోదించు మొదలగునవి
తత్సమక్రియలు. కొట్టు - పెట్టు - వండు - మొదలగునవి
దేశ్య క్రియలు.

౪. వర్తమానార్థకము అనియు భూతార్థకము అనియు
భవిష్యదర్థకము అనియుఁ దత్త్వార్థకము అనియుఁ
క్రియలుకాలవాచకంబు లగును.

వర్తమానం బన జరుగుచున్న కాలము.

భూతం బనఁ గడచినకాలము.

తద్భర్తంబన వర్తమానాదికాలత్రయ సాధారణకాలము.

౫. వ్యతిరేకార్థము ప్రార్థనార్థము తుమున్నర్థము సత్యర్థము
చేదర్థము ఆనంతరార్థము మొదలగుకొన్నియర్థములు
కలవు. వ్యతిరేక మనఁగాఁ గ్రియయొక్క
అభావము. ప్రార్థన యనఁగా వేడుట.

౬. క్రియలమీఁద వచ్చునేకవచనబహువచన ప్రత్యయంబులు
పురుషంబు లనంబడు.

౭. దురుపురుషుములుగ్రమంబుగఁ బ్రథమమధ్యమోత్తమ
పురుషంబులు.

౯. నాశబ్ధార్థంబు గర్త యగునపుడు క్రియలమీద
నుత్తమపురుషం బగు.

౯. నీశబ్ధార్థంబు గర్త యగునపుడు క్రియమీద మధ్యమ
పురుషం బగు.

౧౦. ఇతరంబు గర్త యగునపుడు ప్రథమపురుషం బగు.

౧౧. తత్సనుక్రియలకు స్వార్థమునందును బేరణార్థము
నందును ఇంచుకొ ఆగమం బగు.

స్వార్థం బనగా నిదట ధాత్వర్థము.

ప్రేరణం బన నితరులచేతం బనిచేయించుట.

౧౨. దేశ్యక్రియలకుం బేరణార్థమునందే ఇంచుక్కు వచ్చును.

౧౩. క్రియలమీద వర్తమానంబున చువర్ణకం బగు.

౧౪. అనుబంధప్రార్థన ప్రేరణవ్యతిరేక తుమున్నార్థకములు
పరం బగునపు డించుచుకొరంబునకు పకారం బగు.

౧౫. మహత్తు కర్త యగునపుడు వర్తమానభవిష్యద్వ్యతిరే

కంబులయందుఁ బ్రథమపురుషైకవచనంబు బిందు

పూర్వకడువర్ణకంబును ఉన్నకు దీర్ఘంబును నగు.

౧౬. క్రియలకుఁ బ్రథమమధ్యమపురుషబహువచనంబు
రువర్ణకం బగు.

తత్సమము.

పోషింపుచున్నాడు.

పోషింపుచున్నారు.

దేశ్యము.

కొట్టుచున్నాడు.

కొట్టుచున్నారు.

౧౭. అమహత్తు కర్త యగునపుడు క్రియలకు వర్తమానంబున
దివివర్ణకంబులును భవిష్యద్వ్యతిరేకంబులయందు
దువువర్ణకంబులును డురుల కాదేశంబు లగును.

ఉ. నుతింపుచున్నది

నుతింపుచున్నది.

పెట్టుచున్నది

పెట్టుచున్నది.

మధ్యమోక్తమపురుషంబులయందలిరూపంబు మహత్తు కర్త యగునపు
డును అమహత్తు కర్త యగునపుడును సమానంబు.

౧౮. వర్తమానము మొదలగు నన్ని కాలములయందును

మధ్యమపురుషైకవచనంబు వువర్ణకం బగు.

ఉ. నుతింపుచున్నావు.

నుతింపుచున్నాడు

వండుచున్నావు

వండుచున్నాడు.

౧౯. అట్లు ఉత్తమపురుషైకవచన బహువచనంబులకును

మువర్ణకంబు లగు.

ఉ. మోదింపుచున్నాను మోదింపుచున్నాము.

కట్టుచున్నాను

కట్టుచున్నాము.

౨౦. క్షార్థభూతార్థములయందు గ్రియాంత్యవర్ణంబున

కిత్యం బగు.

క్షార్థం బనగా నేకాశ్రయ మయిన క్రియలలోపలఁ నిర్వాకాలిక
క్రియాబోధక మయినయర్థము.

౨౧. భూతతద్ధర్మంబులయందుఁ బ్రథమపురుషైకవచనంబునకు

లోపంబగును, అగుచో భూతంబునఁ గ్రియాంత్యంబున

కిత్యంబగును.

౨౨. మధ్యమోత్తమపురుషంబులు పరంబులగుచో

భూతంబునం గ్రియలమీఁద తే-వర్ణకంబగును.

౨౩. భూతక్రియలమీఁది వ్రుదునుముల యుకారంబున
కేత్వంబగును.

౨౪. భూతక్రియలమీఁది మధ్యమైకవచనంబునకు
లోపంబు విభాషనగు.

ఉ. హర్షింశేన్ { హర్షించితివి { హర్షించితివి
హర్షించిరి. { హర్షించితి { హర్షించితిమి.
హర్షించిరి.

తెచ్చెన్ { తెచ్చితివి { తెచ్చితి
తెచ్చిరి { తెచ్చితి { తెచ్చితిమి.
తెచ్చిరి.

౨౫. వ్యతిరేక భవిష్యత్తుమునాద్యర్థంబులయందుఁ గ్రియల
యంత్యోకారంబున కేత్వంబగు. భవిష్యదాదులయత్వంబు
దుతాంతంబగు.

౨౬. భవిష్యదర్థంబునం గ్రియలమీఁదఁ గలారు బంధంబగు.

ఉ. జయింపఁగలఁడు { జయింపఁగలరు.
జయింపఁగలదు { జయింపఁగలవు.
ఇవ్వఁగలఁడు { ఇవ్వఁగలరు
ఇవ్వఁగలదు { ఇవ్వఁగలవు.

౨౭. తద్ధర్మమునం డురు మొదలగు పరుషంబులు
పరంబులగు నపుడు క్రియమీఁద దువర్ణంబగు.

౨౮. దువర్ణంబు పరంబగుచో నించు చువర్ణంబునకులోపంబు

ను దకారంబునకు తకారంబును విభాష నగు.

ఉ. ఆశ్రయించున్	ఆశ్రయించువు	ఆశ్రయించును
ఆశ్రయించురు	ఆశ్రయించు	ఆశ్రయించుము
	ఆశ్రయింపుదువు	ఆశ్రయింపుదుము.
	ఆశ్రయింపుదు	ఆశ్రయింపుదుము.

పొందున్	{ పొందువు పొందుదు పొందుదురు. }	పొందుదును
పొందుదురు		పొందుదుము.

౨౯. తద్ధర్మార్థంబునం గ్రియాయత్నవర్ణంబున కిత్వంబును
బ్రథమపురుషైకవచనంబునకు ద్రుతాంతములగు
డుడివర్ణకంబులును దక్కుంగల నచనంబులు
పరంబులగుచో దువర్ణంబున కిత్వంబును
విభాష నగు.

౩౦. మధ్యమ పునర్ణంబునకు లోపంబగుచోఁ గ్రింది
అకారంబున కుత్వంబగు.

ఉ. అనుభవించెడున్	{ అనుభవించెదవు అనుభవించెడిన్ అనుభవించెదరు }	అనుభవించెదను
అనుభవించెడిన్		అనుభవించెదము
అనుభవించెదరు		ఇత్యాదులు.

౩౧. ప్రాథనార్థకమధ్యమ పురులకు ముడులాదేశంబు లగు.
దువర్ణకంబు బిందుపూర్వకంబు.

౩౨. హల్లుపరంబగునపుడు ములోపంబు విభాషనగు.

ఉ. పరిభవింపుము } తినుము
పరిభవింపు } తిను
పరిభవింపుడు } తినుడు.

33. ప్రార్థనార్థమధ్యమ పురుషంబుమీఁద అ-ఆ-ఇ-ఈ
అయ్యి అమ్మ-లు విభాష ననుప్రయుక్తంబు లగు.

ఉ. అనుభవింపుమ
అనుభవింపుమా
అనుభవింపుమి
అనుభవింపుమి
అనుభవింపుమయ్య
అనుభవింపుమమ్మ. } ఇట్లు బహువచనంబునందును.

34. ఉభయకర్తృకప్రార్థనంబున మువర్ణకంబు పరంబగు
నపుడు క్రియమీఁద తవర్ణకం బగు. చులోప

తకారంబులు తదర్థంబున స్తుగు.

ఉ. పరిభవంతము. మోయుదము } మో.
పరిభవింపుదము మోతము }

వ్యతిరేకార్థము.

సంభవింపడు రోయడు
సంభవింపదు రోయదు
సంభవింపరు రోయరు
సంభవింపవు రోయవు

మో.

35. వ్యతిరేకంబున మధ్యమపురుషంబు మీఁద ఎ-ఏ-ఓ-ఓ-
అయ్యి-అమ్మ అనునవి ప్రార్థనయం దనుప్రయుక్తంబు లగు.
అనువాదము—4

ఉ. భరింపవే.   భరింపవా.   భరింపవమ్మ.
 భరింపవే.   భరింపవో.   భరింపవయ్య.

బహువచనంబున నిట్టగు.

31. వ్యతిరేక ప్రార్థనయందు క్రియలమీదఁ గువర్ణం బగు.
 మువర్ణకంబు ప్రార్థనయందువలె నెఱుంగునది.

ఉ. పరింపకుము   రోయకుము
 పరింపకు   రోయకు
 పరింపకుఁడు   రోయకుఁడు

ఇచటను ఆ ఆ మొదలగునవి యనుప్రయోగము లగును.

ఉ. పరింపకుము
 పరింపకుమా   } మొదలగునవి.
 పరింపకుఁడా.

32. క్రియలమీద భావార్థమునందు ట వర్ణకంబును, వ్యతిరేక
 భావార్థమునందు మివర్ణకంబును నగు.

33. భావార్థకాదిక్రియా యోగంబునఁ గర్తకుం బ్రథమ యగు.

ఉ. వాడు - హరించుట   పీడు సేయుట
 - హరింపమి   సేయమి   } మొ.

క్రియానిష్పన్నంబులగు వ్యయంబులు.

త్వార్థము.

త్వార్థం బన నిట్టిది యని ముందు నిర్వచించఁబడియె. చూ. సూ. 10.

త్వార్థభూతార్థ యను (10) సూత్రముచేత వికారమురాఁగా.

పోషించి వండి మొదలగు రూపము లగుచున్నవి. ఇనియ భూత

క్రియాకాంతసమాపక మనఁబడును.

3౯. వ్యతిరేకత్వార్థంబునఁ గ్రియలమీఁద కవర్ణకంబగు.

ఉ. భరింపక - చేయక - వండక. మొ.

తుమున్నర్థము.

తుమున్నర్థ మనఁగా నొక క్రియకు మఱియొక క్రియ హేతువైయుండుట. ఈయర్థ మునందుఁ గ్రియలమీఁద వ్యతిరేకభవిష్యత్తనుసూత్రముచేత (నూ. నూ. ౨౫) ద్రుతాంతమయిన అకార మాదేశమగును.

ఉ. వాఁడు అకార్యమును చేయక వచ్చెను.

ఉ. రాజు శత్రువులను సంహరింపక వెడలెను. ఇచట నప్పైశ వెడలెను అనుక్రియలకు చేయుట సంహరించుట. అనుక్రియలు హేతువులని యెఱుంగునది.

ఒక క్రియకు ఫలమైన క్రియయును హేతువనబడుచు గావున నదియుం దుమున్నర్థ మగును.

ఉ. వాఁడు భరింపక వచ్చెను. వీడు గణింపక విఁగెను. ఇచట భరించుట గణించుటయను క్రియలు పైక్రియలకు ఫలము లని యెఱుంగునది.

౪౦. తుమున్నర్థకం బగు క్రియభావబోధకంబును నగు.

భావం బనఁగా ధాత్వార్థము.

ఉ. వాఁడు రా లేదు. వీడు - పో లేదు. మొ. ఆతఁడు ఇక్కడ నుండ లేదు - వాఁడు అపని చేయ వచ్చును. మనము ఈపని చేయ రాదు. ఇచట రాక పోక ఉండక చేయక ఇవి భావార్థకములు. వచ్చుట పోవుట ఉండుట చేయుట అని యర్థము.

౪౧. సత్యార్థంబున ధాతువునకుఁ గా ననుప్రయుక్తంబగు;
అది విభాషను గుఱుచ యగు.

సత్యార్థం బన నొక క్రియ మఱి యొక క్రియకు సూచించుట. ఈయర్థంబున వ్యతిరేకభవిష్యత్తనుసూత్రముచేత (నూ. ౨౫) ధాతువున కత్వంబు ద్రుతాంతంబు రాఁగా దానిమీఁద కాన్ - అనుప్రయుక్తం బగును.

ఉ. డమయంతి నలుని పరింపగాకొ దేవతలు సూచిరి. పరింపు
చుండగా దేవతలు సూచిరి యని యర్థము. ఇట్లు పరింపగకొ. మనంగాకొ.
మనంగన్. మొ.

౪౨. సత్యర్థంబున ధాతువు వర్తమానకాలబోధకంబునునగు.
అప్పుడు తుమున్నర్థకరూపంబులయిన ఉండు. ఆగు
ధాతువులు ఆనుప్రయుక్తంబు లగును.

ఉ. వాడు వచ్చుచుండగా నేను చూచిని.

౪౩. ఆనంతరార్థంబున ధాతువునకు ద్రుతాంతంబయిన
దంవర్ణకం బగు. ఆనంతర్యం బన గ్రియ జరిగిన
వెంబడితాలము.

ఉ. రాముడు వచ్చుడకొ రంగడు ననియెను. రాముడు వచ్చివ
తోడనే రంగడు వెడతె నని యర్థము.

ఇట్లు రంజిల్లుడకొ - చేయెడుకొ. పెట్టుడకొ. కట్టుడున్. మొ.

౪౪. చేదర్థంబున ధాతువుమీద ద్రుతాలత మయిన
నవర్ణకంబును ధాతువున కీర్వంబును నగు.

చేదర్థం బనగా నొక క్రియకు హేతువగు మఱియొక క్రియయొక్క
నిష్పత్తి సంధిగ్ధం బగుట: అనగా హేతు వగుక్రియ యప్పటికిఁ బుట్టక
యొందుట.

ఉ. వానలు గురిసినఁ బయిరులు పండును. ఇచ్చట గురియొటయను క్రియ
సంధిగ్ధమయ్యెన్నది. ఇట్లు భరించినకొ - చేసినకొ - కొట్టినకొ - కట్టినకొ. మొ.

౪౫. చేదర్థంబునం గ్రియాపదంబులమీద ఏనిపదంబును
ననుప్రయుక్తం బగును.

ఉ. వాడువచ్చెనేని - నీవు వచ్చితివేని - నేను చేసితివేని - ఇట్లు
వచ్చునేని, వత్తువేని, వచ్చుచున్నాడేని, చేయగలడేని. మొ.

చూ. బా. క్రి. ౧ - ౧౧౨ సూత్రములను పరికిలించునది.

విశేషణక్రియలు

వర్తమానార్థకవిశేషణము: పోషింపుచున్న, వండుచున్న.

విశేషణంబగు భూతక్రియకు నవర్ణకం బగు: పోషించిన, వండిన.
భవిష్యదర్థ విశేషణము - పోషింపఁగల.

౪౬. తద్ధర్మ ప్రథమపురుషైకవచనంబులు గళ లగుచుఁ
దద్ధర్మ విశేషణంబు లగు.

ఉ. విహరించు - విహరించెను - విహరించెడి.

౪౭. విశేషణం బగు వ్యతిరేకక్రియమిఁద నివర్ణకం బగు.

ఉ. చేయని, వండని.

౪౮. విశేషణక్రియలు విశేష్యంబులతోడనేనియుఁ దచ్చబ్ధంబు
తోడనేనియు నిత్యంబుగ సరుసించును.

ఏనికి వ్యస్తప్రయోగము లే దనుట.

ఉ. చేయుచున్నమనుజుఁడు	చేయనిపనులు	చేసినవాఁడు
చేసిన మనుజుఁడు	చేయువాఁడు	చేయనిది
చేసెను కార్యములు.		చేసినది.

౪౯. క్రియలకుఁ గర్తార్థమునందుఁ బడుకల్పిం బరుబాధంబగు.
తక్కుఁగార్థ్యంబులన్నియుఁ గర్తృత్వంబు నట్లగు.

ఉ. పోషింపఁబడుచున్నాఁడు
పోషింపఁబడుచున్నది.

౫౦. భూతార్థప్రథమ పురుషైకవచనంబు పరంబగునపుడును
తద్ధర్తార్థక రూపాంతరమునందును, పడు ఉకారం
బున కియాదేశంబు విభాష నగు.

ఉ. దండింపఁబడియెన్.   దండింపఁబడెన్.
 శోధింపఁబడియెడున్   శోధింపఁబడెన్.
 శోధింపఁబడియెదరు.   శోధింపఁబడెదరు.

ప్రేరణార్థము.

తత్సమక్రియలకుఁ బ్రేరణార్థంబున నించుకాగమముమీఁద మఱియొక
 ఇంచుక్కగు. దేశ్యక్రియలకు నొక్కయంచుక్క యగును.

అనుబంధాదికార్యములు పూర్వం బట్లుగు.

ఉ. భరింపించుచున్నాఁడు   నేయించుచున్నాఁడు
 భరింపించెన్.   నేయించెన్. మొ.

౫౧. వ్యాపారఫలంబు కర్తనుజెందునపుడు ధాతువునకుఁ
 గొనుఁధాతు వనుప్రయుక్తం బగు.

౫౨. కొనుఁధాతువు పరంబగుచో ధాత్వంతమున
 కిత్వంబు వైకల్పికంబు.

ఇదియ యాత్మనే పదార్థకంబు.

అలంకరించుకొనుచున్నాఁడు.

అలంకరించికొనుచున్నాఁడు.

ప్రేరణార్థకము - కర్తార్థకము.

పొషింపఁబడియెన్.

ప్రేరణాత్మనేపద కర్తార్థకము.

పొషింపించు కొనఁబడియెన్.

పండించు కొనఁబడియెన్.

౫౩. అధాతువును ధాతువుంజేయం దలంచుచో
 దానిమీఁద నించుకాగమంబగు.

ధాతువగుటకు నర్హులగు నితరశబ్దములమీఁద నించు క్రిడిన నట్టి తత్సమదేశ్యశబ్దములును ధాతువు లగు నని యర్థము.

ఆస్తప్ - ఆస్తమించెన్. మొ.

౫౪. తిర్యక్కులు నచేతనంబులును గర్తలగునపుడు భూత తద్ధర్మంబుల ప్రథమపురుష బహువచనం బేకవచనం బగు.

ఉ. పశువులఁగ్రీవచ్ఛేదఁ. పక్షులు వ్రాలెన్. వనములు పూఁచెన్. చేలు పండెన్.

౫౫. లఘువు ఆదియందుఁ గలవియు. ఆయంతములు కానివియు నగు కొన్ని తత్సమక్రియలయంత్యాకారంబున కిత్వంబు వైకల్పికంబు.

ఉ. ఘటియించున్. నటియించున్.

వచియించున్. ఇత్యాదులు.

౫౬. కొన్ని యకర్తకక్రియలమీఁది స్వార్థకమయిన ఇంచుక్కునకు ఇల్లగు.

ఉ. రంజితెన్, ఘటితెన్.

శబ్దపల్లవధాతువులకు.

ఆపటిల్లన్ - నివ్వటిల్లన్ - సొప్తుసిల్లన్.

౫౭. లకారంబున కద్విత్వంబు నగు.

ఉ. రంజితెన్ - ఆపటిలెన్.

౫౮. రంజాది తత్సమధాతువులకుం బ్రేరణంబున స్వార్థకంబగు నించుక్కునకు లోపంబగు.

ఉ. రాజు రంజితెను. రాజు ప్రజల రంజించెను. మొ.

ప్రజల రంజిల్లునట్లు చేసె ననియర్థము.

౫౯. క్రియాపదంబులమీఁద నేకారాకారంబులు

ప్రశ్నద్యోతకములును నోకారంబు

సంశయద్యోతకంబునుగా నగు.

ఉ. నన్నఁ బిలిచితివే. నన్నఁబిలిచితివా. కలదో, లేదో.

౬౦. దీవించుటయందు ధాతువుమీఁద నెడు త వర్ణకంబులు

ద్రుతాంతము లగు.

ఉ. పోషించుతన్ - కొట్టుతన్. మొ.

౬౧. అయ్యర్థంబునఁ దదర్థక్రియమీఁదఁ గాత కావుత

కాకలు ద్రుతాంతము లగు.

ఉ. దేవతలు రక్షింతురుగాతన్. పోషింతురుగావుతన్. కాతురుగాకన్.

౬౨. యువర్ణాంతములగు దేశ్యక్రియలకు ఇ ఎను కొనులు

పరంబులగునపుడు యకారంబునకు సకారంబగు.

ఉ. చేయు - చేసి - చేసిరి. చేసినన్ - చేసెదరు. చేసికొనుచున్నాఁడు.

ఇట్లు నేయు, మేయు, ప్రేయు, రోయు, పాయు, మ్రోయు. మొ.

౬౩. వీనికిం దదర్థార్థమునందు యువర్ణలోపంబును

దకారంబునకు తకారంబును విభాషనగు.

ఉ. చేతురు - నేతురు - పక్షంబున చేయుదురు మొదలగునవి.

౬౪. కొన్ని చువర్ణాంతములకు చు లోపతకారంబులు

నిత్యంబులు.

ఉ. చూచు. చూతువు - చూతురు.

జేడ్చు. జేర్తువు జేర్తురు

జేతువు జేతురు.

౬౫. వర్ణాగమంబు విశేషంబు.

దేశ్యక్రియలకు వ్యతిరేకాద్యర్థములయంగుఁ బూర్వోక్తలక్షణముల
కవిషయములైన పలు తెఱిగులగు రూపభేదంబులు వర్ణవిశేషాగమాదేశలోప
ప్రాప్తిచేతం గలుగు నని యర్థము.

మార్గదర్శనార్థంబుగఁ గొన్నింటి నుదాహరించెద.

పచ్చుధాతువు - వ్యతిరేకము. రాఁడు. రారు

భవిష్యత్తు - రాఁగలఁడు రాఁగలరు.

రాక - రామి - రాకొ - వత్తుము. మొ.

ప్రేరణంబున

రావింపుచున్నాఁడు. రప్పించుచున్నాఁడు. రావింపఁడు. రప్పింపఁడు. మొ.

అగు ధాతువు - భూతార్థకము.

అయ్యెన్. ఆయెన్. అయిరి.

వ్యతిరేకార్థకము.

కాఁడు - కారు.

భవిష్యత్తు. కాఁగలఁడు - కాఁగలరు.

తద్ధర్మము - అగున్. అవున్. ఔన్.

అగుదురు. అవుదురు. ఔదురు

అయ్యెడున్. అయ్యెదరు.

ప్రార్థన - కమ్ము - కండు

అగుము. అగుఁడు.

వ్యతిరేకప్రార్థన - కాఁతుము - కాఁతుఁడు.

దీభయప్రార్థన - అగుదము.

భావాధాదులయందు - అగుట. అక్కట. ఔట. కామి - అయి, కాక,

అయినకొ - తక్కినరూపంబుల వైయ ట్లాహించునది.

ఇచ్చుధాతువు వ్యతిరేకార్థము

ఇవ్వఁడు - ఇయ్యఁడు - ఈఁడు

ఇవ్వదు - ఇయ్యదు - ఈదు.

భవిష్యత్తు.

ఇవ్వఁగలఁడు. ఇయ్యఁగలఁడు - ఈగలఁడు.

ప్రార్థనార్థకము.

ఇష్టు. ఇందు. ఇవ్వకుము. ఇయ్యకుము. ఈకుము.

ఇవ్వకుఁడు. ఇయ్యకుఁడు. ఈకుఁడు.

ఉభయప్రార్థన.

ఇత్తము.

తుమున్నర్థములు. ఇవ్వన్ - ఇయ్యన్ - ఈన్.

ఇవ్వక - ఇయ్యక. ఈక. వ్యతిరేకత్వార్థకము

ఇవ్వమి. ఇయ్యమి. ఈమి. వ్య. భా.

ప్రేరణార్థకము.

ఇష్టింపుచున్నాఁడు - ఇష్టింపుచున్నారు - మొ.

చచ్చు ధాతువు.

వ్యతిరేకార్థకము - చావఁడు. చావరు.

భవిష్యత్తు. చావఁగలఁడు. చావఁగలరు.

ప్రార్థనార్థకము. చావుము-చావుఁడు.

చావకుము - చావకుఁడు.

తుమున్నర్థకము. చావన్. చాన్. మొ.

చూచుధాతువు.

చూడఁడు - చూడఁగలఁడు - చూడుము - చూడకుము.

ప్రేరణార్థకమునందు.

చూపు - చూపించు - అని ధాతురూపంబులు.

ఉ. చూపుచున్నాఁడు - చూపించుచున్నాఁడు. మొ.

చొచ్చు ధాతువు

వ్యతిరేకాద్యర్థములు

ఉ. చొరఁడు - చొరరు.

చొరుము - చొరుఁడు.

చొత్తుము

చొరను. చొరము. మొ.

ప్రేరణార్థకము.

చొప్పించుచున్నాఁడు - చొప్పించుచున్నార. మొ.

నొచ్చు ధాతువు. వ్యతిరేకాద్యర్థములు.

నొప్పఁడు. నోవఁడు. నొప్పరు - నోవరు. మొ.

ప్రేరణార్థకము.

నొంచుచున్నాఁడు - నొంపుచున్నాఁడు. నొప్పించుచున్నాఁడు. మొ.

తెచ్చు ధాతువు

వ్యతిరేకార్థము.

తేఁడు - తేరు; తేదు - తేవు.

ప్రార్థన

తే. తెమ్ము - తెండు.

తేకు - తేకుము - తేకుఁడు.

తుమున్నర్థము - తేన్.

స్వత్కర్థము - తేఁగాన్. తేఁగన్.

వ్యతిరేకభావార్థము - తేమి.

ప్రేరణార్థకము.

తెప్పించుచున్నాడు - తెప్పించుచున్నారు. మొ.

ఉండుధాతువు వర్తమానార్థకము. ఉన్నారు. ఉన్నాడు. మొ.

రూపాంతరము.

కలడు - కలరు.

భూతార్థకము.

మ. ఉంటివి. ఉంటిరి.

ఉ. ఉంటిరి - ఉంటిమి.

వ్యతిరేకార్థకము.

ప్ర. లేడు. లేరు - లేను - లేవు.

మ. లేవు - లేరు.

ఉ. లేను - లేము.

వ్యతిరేక భావార్థకము. లేమి.

వ్యతిరేకత్వార్థకము. లేక.

వ్యతిరేక విశేషణము. లేని.

ఇట్టి రూపభేదములు దేశ్యక్రియలయందు దర్శనశేషములయందుఁ
తెక్కులు గలిగియున్నవి. గ్రంథవిస్తరభయముచేతఁ గొన్నింటికిమాత్రము
గొన్నిరూపభేదములు వక్కాణింపఁబడియె.

౬౬. ఏకక్రియాన్విత పదసముదాయవాక్యంబును కేవలపద
సముదాయవాక్యంబును నని వాక్యంబు ద్వివిధంబు.

ఏకక్రియాన్విత పదసముదాయవాక్యము.

రాజా శత్రువులను సంహరించెను.

కేవలపదసముదాయవాక్యము :

వచ్చెడువాడు రాముడు.

౬౭. కర్తృత్వము - కర్తార్థము నని ప్రయోగము ద్వివిధంబు.

కర్తను ప్రధానముగాఁ గలది కర్తృత్వము.

కర్తను ప్రధానముగా గలది కర్తార్థము.

౬౮. సకర్తకం బని, యకర్తకం బని, ప్రేరణార్థకం బనియు

గర్తృత్వప్రయోగంబు ద్వివిధంబు.

కర్త గలది సకర్తకము - కర్త లేనిది యకర్తకము.

ప్రేరకుఁడు కర్తగాఁ గలది

ప్రేరణార్థకము.

౬౯. స్వార్థకం బనియు, ప్రేరణార్థకం బనియు,

గర్తార్థంబు ద్వివిధంబు.

౭౦. కర్తృత్వప్రయోగమునందుఁ గర్తృవాచకంబు ప్రథమాం

తంబును గర్తవాచకంబు ద్వితీయాంతంబునుగా నుండును.

కర్తార్థక ప్రయోగంబునఁ గర్తృవాచకంబు దృతీ

యాంతంబును గర్తవాచకంబు ప్రథమాం

తంబునుగా నుండును.

ప్రేరణ కర్తృత్వప్రయోగంబునఁ ప్రేరకవాచకమును బ్రయోజ్యవాచకంబునుగా రెండురెండు కర్తృవాచకంబులను గర్తయొక్కటియు నుండును.

ఆజ్ఞాపించువాఁడు ప్రేరకుఁడు.

ఆజ్ఞాపింపఁబడువాఁడు ప్రయోజ్యుఁడు.

ప్రేరణకర్తృత్వప్రయోగంబునఁ ప్రేరణవాచకము ప్రథమాంతంబును, బ్రయోజ్యవాచకము ద్వితీయాంతంబును, కర్తవాచకము ద్వితీయాంతంబును నగు. కర్తార్థకంబునఁ ప్రేరకవాచకంబును ద్వితీయాంతం బగు.

ఉదాహరణములు.

కర్తృకము.

సకర్తృకము.

అక్షరము.

లోకములను సృజించెను.

అకర్తృక కర్తృకము.

వాసుదేవుం డవతరించెను.

ప్రేరణకర్తృకము.

రాజు సైనికుల చేత శత్రువులను సంహరింపించెను.

స్వార్థక కర్తృకము.

కావులచేతఁ బోలములు దన్నఁబడెను.

ప్రేరణ కర్తృకము.

రాజుచేత - బంటులచేత శత్రువులు సంహరింపఁబడిరి.

సకర్తృకముదాత్తనే పదార్థకమును గలదు.

రాముఁడు - అన్నమును - పండుకొనియెను.

అకర్తృక క్రియలయొక్క కర్త ప్రేరణయందుఁ గర్త యగును.

బొమ్మలు - ఆడుచున్నవి.

సూత్రధారుఁడు - బొమ్మల నాడింపుచున్నాఁడు.

వాఁడు నవ్వుచున్నాఁడు.

వీఁడు వానిని నవ్వింపుచున్నాఁడు. ఇత్యాదులు.

ఇది క్రియాపరిచ్ఛేదము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

శ్రీ లఘువ్యాకరణము సంపూర్ణము.

చూ. బా. శ్రీ. ౧౧౨ - ౧౨౪ సూత్రములు.

చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామికృష్ణులు అండ్ సన్స్ వారి

‘వావిళ్ల’ ప్రెస్సున ముద్రితము.—1951.